

СТЕНОГРАМА

слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань економічного розвитку

на тему: "Пріоритети та виклики діяльності малого та середнього бізнесу у 2025 році"

Модератор засідання – Олег Гетман, координатор експертних груп
Економічної експертної платформи

26 березня 2025 року

ГОЛОВУЮЧИЙ. Давайте будемо починати. Сьогодні проводимо слухання Комітету з питань економічного розвитку на тему: "Пріоритети та виклики діяльності малого та середнього бізнесу у 2025 році". Слухання організовані Комітетом Верховної Ради з питань економічного розвитку спільно з УРБ, спільно з Helvetas Ukraine. І в нас передбачено сьогодні до 2 годин, є 11 змістовних серйозних питань, є в нас передбачені вітальні слова. Якщо Дмитро Наталуха, Голова Комітету, з нами на Zoom, то запрошуємо пана Дмитра до слова.

НАТАЛУХА Д.А. Дякую, пане Олеже. Дякую всім присутнім. Перепрошую, що не можу сьогодні до вас фізично під'єднатись, терміново поставили, на жаль, нараду, на якій маю бути присутній.

Але, друзі, тим не менше, від імені всього комітету хотів би висловити передусім щиро подяку представникам малого і середнього бізнесу, всім самозайманим особам, мікробізнесу, бо ви справді в надзвичайно складних умовах постійної воєнної загрози, нестабільності, обмеженого доступу до ресурсів, фінансових, людських, ви не просто зберігаєте діяльність, а продовжуєте її розвивати, декому вдається навіть примножувати. Тому це неабиякий результат і неабиякий привід для гордості, той факт, що ви продовжуєте працювати, створювати робочі місця і шукати якісь нові нетипові рішення, як в цих умовах підтримувати економіку України. Тому від себе особисто, від імені комітету дякую щиро, відверто і скажу вам, що це дуже велика повага і дуже велика подяка від нас.

У нас сьогодні малий і середній бізнес – це не просто там сегмент якийсь, це десь більше 90 відсотків всіх підприємств в Україні, на його частку припадає 64 відсотки доданої вартості і десь 72 відсотки реалізації продукції. Тобто в якомусь сенсі в період війни це стало основою економічної структури України, і вона працює, незважаючи на безпрецедентні виклики, з яких я починав.

Наш комітет достатньо уважно стежить за проблемами. Ми знаходимося в постійному спілкуванні. Я думаю, що це не пусті слова, ви це чудово знаєте, ми спілкуємося з вами і в цих форматах, і в інших. І один з ключових напрямків нашої роботи сьогодні комітету – це, наприклад, така проблема як закінчення режиму автономних торговельних заходів з Європейським Союзом. 5 червня 2025 року спливає їх дія. Якщо простими словами, це режим безмитної безквотової торгівлі між Україною та Європейським Союзом і можливість українських експортерів і українських підприємців мати безперешкодний доступ на ринок Європейського Союзу, на єдиний ринок ЄС. Тобто зараз одна з основних проблем у фокусі комітету – це якраз збереження цього режиму, тому що без нього українські компанії втратять доступ до одного з головних на сьогоднішній день експортних ринків, держава – відповідно валютну виручку, тому це для нас питання економічної стабільності країни в умовах війни перш за все. Ми для цього провели і спільно маємо засідання з нашими візаві – з Європейським парламентом, з комітетом INTA так званим, Комітет Європейського парламенту з міжнародної торгівлі, і з відповідним Єврокомісаром. Минулого року така комунікація вже приносила результат, цей режим був продовжений на рік. Цього року подивимось. На фоні глобальної нестабільності, звісно, у нас ще менше часу і ще більше причин для активної роботи.

Серед інших викликів, переходячи до цифр, хотів би назвати наступні, які окреслять ту ситуацію, яка є станом на сьогодні. У 2024 році, наприклад, у нас було трошки менше 300 тисяч фопів, які платять єдиний податок. Загалом десь 260 тисяч фізичних осіб-підприємців, і на них, на цю кількість, працює 673 тисячі осіб. Тобто це на 13 відсотків менше ніж до повномасштабного вторгнення.

Станом на жовтень у нас основною перешкодою для своєї роботи підприємці називали воєнну небезпеку, це близько 62 відсотків підприємців висловили таку позицію. Плюс в зоні бойових дій бізнес або зупинений, або вимушено релокований, це створює, звісно, додаткові витрати і б'є по життєздатності компаній. І не вирішеною проблемою лишається статус бізнесу на новозвільнених територіях. Це також тема фокусу комітету, яким чином впровадити або якийсь спеціальний режим, або якийсь преференційний режим, або якісь пільгові умови для тих компаній і тих підприємців, які продовжують працювати на територіях, скажемо так, підвищеного ризику.

Особливо вразливими є, звісно, агропідприємства. Вони не тільки втратили частину земель родючих, вони зазнали прямих збитків. За розрахунками уряду це 30 мільярдів доларів, непрямих ще на 100 мільярдів доларів. І тут варто зазначити, що наприклад, якщо говорити про агросектор, то більшість – якраз це не великі холдинги, а саме малі і середні компанії.

Ще один гострий виклик, з яким ми працювали весь минулий рік, ви знаєте і пам'ятаєте цю всю дискусію про економічне бронювання, це брак робочої сили. На кінець жовтня 24-го більше половини підприємств в Україні, ми говоримо про 57 відсотків, стикалися з цією ж проблемою. Ну звісно, що через мобілізацію, звісно через еміграцію, звісно через внутрішнє переміщення ринку праці, він скоротився, цей ринок, десь на порядку 60 відсотків. І десь при цьому 14 малих, середніх підприємств повністю відновили свій штат.

Скажу, що ця дискусія призвела в принципі до достатньо позитивних дій, тому що уряд на своєму рівні постановою затвердив ті принципи, які сьогодні ми називаємо "Воюй або працюй", і в принципі, через Дію активізувалося бронювання достатньо непогано, але звісно це точно не можна назвати остаточним і фінальним вирішенням цієї проблеми. Тому ці дискусії тривають разом з урядом буквально там кожного тижня.

Ще одна проблема – це звісно зростання вартості сировини, це проблема надзвичайно важлива так само десь для половини підприємств в країні 45 відсотків про це сигналізують. В середньому витрати на сировину у нас зросли на 30-40 відсотків, при цьому інфляція додала ще 29 відсотків до вартості виробництва в минулому році. Тому для бізнесів з низькою маржею це, звісно, був прямий шлях до збитковості. 34 відсотки підприємств потерпають від зменшення платоспроможного попиту. Це теж прямий наслідок війни, еміграції, закриття інших, суміжних, ринків і галузей. І падіння доходів населення так само. У нас, за оцінкою Світового банку, десь 29 відсотків українців уже за межею бідності. Замороження соціальних стандартів, воно лише поглиблює цю проблему.

І наостанок. Є останній, критичний фактор складності – це доступ до фінансування. У нас рівень кредитування в економіці лише 15 відсотків ВВП. Це найнижчий показник в Європі. Очевидно, що весь банківський сектор на чолі з Нацбанком катастрофічно недопрацьовує, не проявляє належної Національному банку активності під час війни для забезпечення економічного зростання в першу чергу. Натомість вони фокусуються чомусь на якихось квазідепозитарних інструментах. І всі ми знаємо про цю проблематику, яка веде до того, що у нас фактично банки втратили свою основну функцію - кредитування реального сектору, - а натомість зайнялися розміщенням облігацій і депозитної діяльності.

Тобто, чому ми так говоримо? Тому що у нас рівень кредитування в економіці 15 відсотків від ВВП, а просто, для розуміння, наприклад, тієї самої Польщі, то ми говоримо про 40 відсотків, точніше, 70, я вибачаюсь; в Чехії – 80 відсотків. І більше 40 відсотків бізнесу, звісно, до цих кредитів взагалі доступу не мають. Тому у нас така плачевна ситуація в банківському секторі. Вибачаюсь, у мене тут переривається зв'язок.

Але, попри всі труднощі, український бізнес продовжує працювати. У нас 75 відсотків змогли адаптуватись до енергетичних обмежень, вони перейшли на генератори, на альтернативні джерела. Але й тут витрати зросли в середньому на 20 відсотків.

Тому, як бачимо, проблем перед бізнесом зараз дійсно багато, вони абсолютно різнопланові. Це і брак обігових коштів, і ускладнене кредитування, і порушення ланцюгів постачання, і валютний курс, який нестабільний, да, і тиск адміністративний зі сторони силовиків, і збої в логістиці. Ми все це фіксуємо в комітеті, ми розуміємо ці сигнали, ми працюємо з ними, ми працюємо з аналітикою, залучаємо експертне середовище, проводимо відповідні консультації з бізнесом і з профільними асоціаціями. І щось нам вдається реалізувати: сьогодні було прийнято в першому читанні 2 законопроекти про так званий "промисловий безвіз" (АСАА), який має наблизити ще більше українських виробників до безмитної торгівлі з ринком ЄС непродуктових/нехарчових товарів, до цього був прийнятий законопроект про ринковий нагляд.

Тому робота кипить, і в нас мета, звісно, це не просто констатувати ці факти, які я там перелічив сьогодні, да, і говорити про наявність проблем, а знаходити практичні інструменти вирішити ці проблеми і втілити ці рішення через законодавчі або регуляторні зміни. Саме для цього ми і проводимо ці слухання і дуже дякуємо вам за активну в них участь і за ініціативу вашу, за те, що ви завжди долучаетесь і не боїтеся брати на себе відповідальність із пропозицій по формуванню тих чи інших політик. Тому що ми вважаємо, що бізнес не має залишатися наодинці з цими викликами і як держава ми маємо бути союзниками і партнерами, особливо в такий складний період.

Від сьогоднішнього обговорення я особисто очікую якісь конкретні ідеї, якісь конкретні зауваження або конструктивну критику з приводу того, що було зроблено або що ще не зроблено. І буду дуже вдячний за додаткові думки або практичні пропозиції, рекомендації з приводу того, що ще можна зробити.

Ще раз хотів усім подякувати, вибачитися, що не з вами фізично і побажати гарної плідної роботи. Дуже дякую, колеги.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Щиро дякуємо, Дмитро, дякуємо вашому комітету як такому взірцю відкритості інклюзивної співпраці з економістами і з бізнесом. Буквально через

пару хвилин я покажу стан реалізації рішень попередніх комітетських слухань, близько 30 відсотків було реалізовано те, що ми тоді з вами запланували. Тож, в принципі, відсоток досить непоганий, якщо брати, що це законодавчі рішення, які зазвичай рухаються достатньо довго. Також Міністерству економіки ми також вдячні за інклюзивну роботу.

З нами сьогодні представники Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики. Якщо у вас є там, теж до 2 хвилин, вітальні слова, то будь ласка.

ВАСИЛЬЧЕНКО Г.І. Так, дуже дякую, шановні колеги.

Я Галина Васильченко, представляю фракцію "Голос", і я, власне, працюю в податковому, фінансовому, митному комітеті. Ми неодноразово вже з вами зустрічалися на тих зустрічах і, зокрема, в рамках Комітету з питань економічного розвитку. І дякую організаторам за запрошення. І я б хотіла сьогодні, я просто паралельно маю засідання ще в іншому комітеті, де розглядають мій законопроект з поправками. То я, можливо, власне, все те, що хотіла сказати, коротко зараз і озвучу.

Ми дуже багато говоримо про дерегуляцію, про покращення умов для бізнесу, намагання покращити. І часто насправді, на жаль, відбувається абсолютно навпаки, як відбулося зокрема з запровадженням помісячної звітності щодо ПДВФ, ЄСВ та військового збору, регулювання нові, які вступили з 1 січня 2025 року. І власне на прохання дуже великої кількості підприємців, асоціацій і за розробки спільно з підприємцями минулого тижня в понеділок, і дякую тим 46-и колегам народним депутатам, які зі мною підписали дану ініціативу, ми власне хочемо повернути квартальну звітність. І зараз законопроект перебуває на тій стадії, що до наступного вівторка є можливість подати альтернативні законопроекти. Цей законопроект, власне, розглядається в нашому податковому комітеті. Оскільки співавтором законопроекту є і голова комітету, і заступники голови комітету, і представники всіх фракцій і груп, то в мене є велике сподівання, що він справді буде прийнятий. І дуже сподіваюся, що ми його доволі швидко зможемо прийняти.

Але також хотіла би наголосити ще на одному моменті. Сьогодні вранці під час сесійного засідання ми розглядали законопроект про ринковий нагляд щодо торгівлі в інтернеті. І цей законопроект у нас ішов як євроінтеграційний. Ініціатором є Кабмін, як і всі євроінтеграційні законопроекти. Я зі свого боку теж отримала багато зауважень від підприємців, ризиків, бо там суттєво підвищуються штрафи. І я не підтримала. Багато фракцій виступали зі своїми зауваженнями про те, що оскільки євроінтеграційні, треба підтримувати, але до другого читання є дуже багато моментів, які потрібно врегулювати

для того, щоб захистити нашого українського підприємця. І власне зараз є час на подачу поправок. То звертаюся до вас з пропозицією, якщо маєте відповідні пропозиції щодо того, яке ваше бачення, то впевнена, ви з багатьма народними депутатами комунікуєте, надавайте такі пропозиції, аби можна було поправити до другого читання.

І у мене тут позиція завжди чітка щодо євроінтеграційних законів. Коли минулого року ми разом з іншими колегами і з мого комітету, і з інших комітетів перебували у відрядженні в Литві і спілкувалися з колегами-парламентарями там і питали, яких помилок нам, українським парламентарям і уряду, варто уникнути в процесі євроінтеграції, вони ключову річ, яку нам власне сказали, на що маємо звернути увагу, це те, що директиви ЄС копіастяться переважно 90 відсотків, відсотків 10 залишається для нас: для уряду, для парламентарів, для українського бізнесу, українського громадянського суспільства – це ті речі, на яких ми маємо наполягати, які для нас є принципові. І вони, власне, сказали, що в економічному плані вони дуже поспішали, Литва дуже поспішала якнайшвидше інтегруватися, і що було правильно з їхнього боку. Але що було помилкою, вони, власне, просто копіастили і потім 16 років були з затягнутими пасками. Вони кажуть: "Ми знали, що це економічне благо прийде і ці переваги прийдуть. Але ми до вас звертаємося з нашими рекомендаціями, не повторюйте наших помилок, ще на етапі прийняття євроінтеграційних законів будьте дуже детальними, вивчайте детально і максимально ті речі, які для вас як країни, є важливими ставте червоні лінії і відстоюйте їх". Тому чекаю також на ваші пропозиції. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо, пані Галино.

Два законопроекти ми тоді просимо бізнес-асоціації, які сьогодні майже всі провідні бізнес-асоціації, які представляють МСБ сьогодні з нами, прохання до вас їх проаналізувати і надати комітетам ваші позиції. 13108, це скорочення цієї звітності, спрощення, і новий ринковий нагляд, ну, ви знайдете номер законопроекту (*нерозбірливо*). Будьте уважними, бо тільки, я так розумію, зробили спрощений ринковий нагляд, ліберальний, і тут можуть все вікратити назад, тому давайте підключайте фахівців, зробіть аналіз.

Так, дуже дякуємо.

Тоді, якщо вітальний слів більше немає, ми можемо до порядку денного. Чи у вас?

Будь ласка, пан Ігор Марчук, голова підкомітету Комітету з питань економічного розвитку.

МАРЧУК І.П. Дякую, Олеже.

Я, на жаль, буду вимушений о 16-ій залишити захід, але декілька моментів, на які я би хотів звернути увагу вашу. Дійсно у нашій законодавчій і законотворчій практиці дуже часто присутній такий ефект спорадичності, коли приймаються рішення, які через дуже короткий період, ми розуміємо, що це було помилкове рішення і треба відкатувати назад. І яскравий приклад – звітність, яка замість квартального режиму була, так сказать, переведена на щомісячний режим. Чому це відбувається? Тому що не існує реальних запобіжників таким, м'яко кажучи, непродуманим рішенням. Зараз ми тісно працюємо з Державною регуляторною службою, по суті, відбувається за лідерством моєї колеги Ганни Лічман реформа цієї державної структури, ми хочемо її всіляко посилити, зробити більш, так сказать, суб'єктною для того, щоб вони блокували такі, щиро кажучи, недолугі рішення, які ми сьогодні з вами обговорюємо. Це перше.

Тепер друге. Я думаю, що тут уже багато хто з вас знає, що я займаюсь саме сектором мікро, малого бізнесу, тому що я рахую, що це є основа української економіки, і тут Дмитро, Дмитро Андрійович говорив про те, що який внесок мікро, малий бізнес робить в економіку нашої країни. Я ще тільки додам, що це 80 відсотків робочих місць, це абсолютно самозарадність нашого економічно проактивного населення, тому це важливо. Що погано? Що у нас дуже низька так звана економізація суспільства. Економізація – це частка підприємців загальної кількості населення країни, у нас вона приблизно десь біля 4 відсотків, в Сполучених Штатах – це 12-13 відсотків, може, в цьому проблема.

Другий момент. У нас не існує реальної статистики, яка би чітко визначала, скільки реальних підприємців існує в нашій країні, не ФОП, на які дробиться великий бізнес, а потім страждають, до речі, фізичні особи-підприємці, хоча я до цих пір не розумію, чому так відбувається, які рішення приймаються, коли реально жодний державний орган не може мені сьогодні конкретно сказати, скільки підприємців займається виробництвом, скільки підприємців займаються чесною торгівлею, скільки підприємців там займаються іншими сферами економічної діяльності. Яким чином можна приймати рішення, коли ми не розуміємо статистику?

Так ось, завдання яке. Завдання сьогодні збільшити економізацію суспільства, збільшити частку підприємців у загальній чисельності українців. Тому ми спільно з асоціаціями, з платформою Дія підприємницькою виступили з ініціативою. Я просто хочу цю ініціативу, це motto озвучити сьогодні, кожний українець-підприємець, кожна українська сім'я-підприємець, от коли ми на рівні загальнодержавному усвідомимо це і зробимо все для того, щоб нас принаймні було 12, а то і бажано 15 відсотків підприємців в загальній чисельності населення, щоб ми з вами продукували і допомагали розвиватися

економічно проактивним суб'єктам, а не структурували новий пролетаріат. Це ключова наша задача. Тому на цьому я і зосереджуся.

І завершуючи. На базі нашого комітету створена робоча група по вдосконаленню системи спрощеного оподаткування, ми всі розуміємо, що її потрібно модернізувати, хто б як би не виходив з гаслами, що давайте не чіпати, бо воно працює. Воно працює дуже погано і воно працює тому, що воно, на жаль, деструктивно впливає на чесний імідж тих, що своєю працею заробляють собі на життя, нічого не просячи у держави. Тому правильна, коректна модернізація, яка би забезпечила еволюцію економічно проактивної особи від індивідуальної трудової зайнятості, від самозайнятого до мікропідприємця, я вже не беру малого підприємця з обсягом реалізації 10 мільйонів, хоча би 2 мільйона, якщо таких у нас чесних, справжніх буде 3-4 мільйона, це вже буде зовсім інша країна.

Я хочу подякувати всім вам за те, що не дивлячись на всю складність, на всю важкість, на непорозуміння, на жаль, з боку держави, ви продовжуєте працювати, ви продовжуєте створювати робочі місця, створювати додану вартість і рухати нашу країну вперед. Ми тут всі для того, щоби вас слухати і не тільки робити правильні висновки, а й реформувати, не перезавантажувати при всій повазі законодавство, а структурувати нове законодавство, яке надасть вам більше економічної свободи, а всім нам забезпечить шлях до процвітання нашої країни. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо, пане Ігорю.

Ми сьогодні якраз в нас, я так розумію, 10 є таких дуже прикладних, конкретних пропозицій у бізнесу малого, середнього, які суттєво спростять і нададуть можливість зростати і кількості, і якості цього бізнесу.

Тому, колеги, пропоную перейти до... буде ще можливість у всіх висловитися, пропоную...

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. А, будь ласка, да, просимо вас.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Доброго дня, шановні колеги! Мене звати Дмитро Кисилевський. Я заступник голови економічного комітету Верховної Ради, я відповідальний за промислову політику, і в тому числі я відповідальний в парламенті за політику "Зроблено в Україні", а в Міністерстві економіки, в уряді Андрій Володимирович Телюпа є тим заступником міністра, який опікується також цими програмами.

Відповідно предметом мого інтересу є саме виробники. Серед різноманіття різних форм бізнесу, які як би є, які діють, слава богу, в нас велика країна, мій предмет – це саме виробничий бізнес.

Що таке "Зроблено в Україні"? "Зроблено в Україні" – це політика, яка має своєю стратегічною метою змінити структуру нашої економіки. На жаль, у нас економіка має типово таку колоніальну структуру, ми виробляємо, видобуваємо, вирощуємо дуже багато сировини і її кудись експортуємо. В обмін на це ми імпортуємо високотехнологічні товари з високою доданою вартістю, різниця між нами і британськими колоніями там XVIII століття лише в тому, що в нас немає явно вираженої метрополії, а так, в принципі, з точки зору структури економіки, то майже те саме.

Тому політика "Зроблено в Україні" має на меті змінити структуру української економіки. До повномасштабного вторгнення у нас була частка переробної промисловості ВВП в районі 10 відсотків. Зараз як би війна здоров'я нікому не додає, вона ще трошки зменшилася і зараз в районі 8 відсотків. Нормальний рівень цього показника OECD визначає його як 20 відсотків, тобто ми вдвічі менше за часткою промисловості в структурі ВВП ніж те, що нормально, от те, як це визначає OECD, це клуб заможних країн.

Тому ця політика має на меті створити умови, за яких в Україні буде вигідно виробляти товари з високою доданою вартістю, вигідно інвестувати саме у виробництво і вигідно експортувати не сировину, а товари переробки, товари з високою доданою вартістю. Ця політика включає низку програм, які діють і які в своїй абсолютній більшості спрямовані на малий і середній бізнес. З точки зору нинішньої аудиторії це добре, з точки зору великого бізнесу, для якого політик менше, їм, мабуть, це не дуже подобається, але для малого, середнього бізнесу принаймні дещо держава вже може запропонувати саме для виробничого малого середнього бізнесу.

Ці програми структуровані в три основні блоки: це розвиток виробництва через стимулювання попиту на українські товари, це залучення інвестицій в реальний сектор через доступ до фінансування, що стимулів, до промислової інфраструктури, і це сприяння несировинному експорту через відкриття міжнародних ринків і через експертне фінансування страхування.

Я дуже коротко назву основні програми для того, щоб ви принаймні знали, що вони існують, і могли, хто якби не користується, не знає, поцікавитися, а деталі можна буде обговорити коли буде для цього відповідна нагода.

Отже, якщо ми говоримо про програми стимулювання виробництва і попиту. Перше. Це політика локалізації в публічних закупівлях. У нас надзвичайно недолуга

система публічних закупівель з точки зору того, хто має до них доступ. От ми створили систему публічних закупівель, точніше якби до нас створили систему публічних закупівель, яка стимулює китайцям, туркам, іншим країнам, які мають можливість демпінгувати і фінансувати своїх експортерів, мати доступ до державних грошей. У той час як українські виробники, вони в публічних закупівлях тривалий час дискриміновані, діє Закон про локалізація, авторством якого є от принаймні частина колег моїх, які тут присутні, Дмитро Андрійович так само, він почав змінювати цей тренд на те, щоб українські виробники мали принаймні рівнозначний доступ до публічних закупівель у порівнянні з різним субсидованим імпортом, який ми бачимо багато в країні.

Маємо кілька дуже хороших програм по частковій компенсації вартості українського обладнання для українського споживача, коли, наприклад, український фермер купує український оприскувач, якусь техніку іншу, він отримує компенсацію від держави частки вартості цієї техніки. І минулого року цю програму розширили. Андрій Володимирович нею управляє, я думаю, що як буде можливість чи у вас цікавість, він зможе розказати більш детально.

І "Національний кешбек", який заплановано сьогодні обговорити; «Оселя, яка фактично зараз є дуже важливим драйвером на всі будівельні роботи, будівельні матеріали. Це програми по попиту.

Далі програми по інвестиціях. Є гранти на розвиток переробної промисловості. Можливо, хтось з вас користувався, брав, знаєте. Ну, власне, хто "5-7-9" не знає, я думаю, немає таких бізнесменів в країні. Але ця програма, вона в перший рік війни фактично забезпечила все кредитування приватного сектору в Україні, яке було. Зараз вже, слава богу, як би є інші способи, але, тим не менше, вона має дуже суттєвий вплив на доступ до дешевого кредитування. Минулого року вона була переорієнтована переважно на інвестиційні цілі.

Індустріальні парки – це доступ до промислової інфраструктури, до невеличких податкових митних стимулів. Дуже радий відзначити те, що от ми з колегами є авторами відповідного законодавства, багато зусиль до цього докладаємо. Заводи, незважаючи на війну, в індустріальних парках будуються: 25 штук вже збудовані чи будуються прямо зараз. Є достатня кількість мегаватів по приєднанню, нерухомість промислова готова, можна перелокуватись, переїжджати.

Ігор Петрович є одним з... як це, головним лідером руху по підтримці проєктів зі значними інвестиціями. Це те, що в народі називається "інвестнями". Ну, але якщо відкинути оце, знаєте, мемчики фейсбучні, то це можливість компенсувати до 30 відсотків

капітальних інвестицій через ряд форм державної підтримки. На 12 мільйонах євро це дуже суттєво. Тому цей механізм так само працює.

Страхування воєнних ризиків сьогодні заплановано обговорити. І важлива ініціатива, яку... вона, можливо, недостатньо докомунікована: зміна цільового призначення землі. Ви знаєте, що це маленька революція, яка відбулась. Якщо за межами населеного пункту с/г землю ви хочете перевести в землі промисловості і енергетики, то тепер це можна зробити за два місяці, а не за 2 роки чи 3 роки, як це було до цього, і вже по країні є десятки прикладів, коли цей механізм спрацював, тож кому треба будувати заводи, електростанції, то можна купувати с/г землю і за спрощеною процедурою переводити в промислову.

Мабуть, що по інвестиціям...

_____. 8 мільйонів на переробку.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Да, я з самого початку сказав.

І по експорту. Експортне-кредитне агентство має продукти для експортерів, якими багато хто користується, вони також зосереджені на малому, середньому бізнесі. Тож хто має потребу в експортному фінансуванні, страхуванні, поцікавтеся, це важливі програми.

Детально про кожну з них говорити зараз часової можливості немає, але я думаю, що спектр достатньо широкий, для того, кому що цікаво, поцікавтеся. Ці програми вони живі, вони активні, вони працюють, вони фінансуються в повному обсязі, вони мають якусь потребу у вдосконаленні, тому ми, звичайно, зацікавлені чути якийсь зворотній зв'язок від тих, хто цими програмами користується або хотів би, або не може, для того щоб вони працювали краще саме для потреби українських виробників. Я дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Щиро дякуємо.

МАРЧУК. Буквально секунду добавлю, тому що тут моя колега згадувала про європейські регламент. Є дуже цікава можливість в рамках Європейського Союзу, це в секторі публічних закупівель, вони мають певну квоту державних коштів, які мали би витрачатися на сектор мікро-, малого бізнесу. Я думаю, що це буде хорошою ідеєю для того, щоб знову ж таки і через систему публічних закупівель стимулювати розвиток мікро-, малого бізнесу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо вам.

Через те, що... У вас буде ще, пане Дмитро, хвилин 15-20, ми можемо питання, які стосуються якраз виробників, нацкешбеку, порухати трохи вперед... Да-да, можемо їх трохи раніше, ви ще будете з нами трохи часу.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Як ви скажете. ... як би деякі програми, Андрій якраз є головною людиною в країні, тому...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Чудово. Ми тоді їх перемістимо, дякую, трохи перемістимо їх вище.

Зараз тоді 1 хвилина: стан реалізації рішень попередніх комітетських слухань. І перейдемо відразу до кешбеку, мабуть. Так? Добро.

Колеги, якщо можна, на екран, якщо є технічна можливість. Стан реалізації рішень попередніх комітетських слухань.

Ага, маленька така штука вийшла. Дуже коротко. Це ваш офіційний протокол, ваші офіційні рекомендації. Те, що чорним, це в процесі, те, що, на жаль, ще не виконано. Те, що зеленим – виконано. Близько 30 відсотків реалізовано. Законопроект 5837 про основні засади державного нагляду (контролю), спрощення держнагляду за основу прийнятий.

Перезавантаження БЕБ, за що ми дуже вдячні парламенту, воно розпочато, зараз на фінальній стадії. Ми очікуємо нового голову вже в квітні, повне перезавантаження вирішальним голосом міжнародників.

Наступна сторінка. Не працює клікер. Наступна сторінка, так. Провести в I кварталі 2024 року нові обговорення. Було проведено.

Надважливий законопроект 5473-д про спрощення ринкового нагляду було прийнято в цілому, саме вашого комітету, за це ми вам дуже вдячні.

Законопроект 6013 особливості регулювання підприємницької діяльності було прийнято в цілому.

7508. На жаль, третій рік лежить. Так-так, ми зараз, у нас є в порядку денному, ми до нього повернемося.

Контрольна функція комітету і спілкування з аналітичними центрами, з бізнес-асоціаціями. Дуже добре все йде спілкування. Дякую вашому комітету.

6490-д повне перезавантаження митниці міжнародниками прийнято в цілому. І навесні ми отримуємо нового голову митниці. Надважливий проект.

Так, низка проектів не реалізовані. 9211 – не реалізовано. Самозайняті – не реалізовано.

Забезпечити механізм єБронювання. Спільними зусиллями і Мінекономіки, Верховної Ради механізм якісно працює. Проте в нього не потрапив малий, мікробізнес, про це сьогодні будемо говорити. Всі інші види бізнесу, ну, в принципі, плюс-мінус задоволені. Але маленьких знову...

Наступна сторінка. Я її вже озвучував. І ще одна наступна сторінка. Забезпечення своєчасного відшкодування ПДВ, скорочення термінів. В цілому скарг на це немає.

І остання сторінка. Прийняття державної стратегії розвитку малого, середнього підприємництва, ми це сьогодні будемо обговорювати, вона прийнята. Тож ви бачите, 30 відсотків зеленого, 70 відсотків чорного, але рухаємося вперед.

Це був огляд минулорічних, і тоді переходимо до сьогоднішніх питань. Рухаємося швидко, 5 хвилин на представлення питання, максимум до 5 хвилин на відповіді ваші, обговорення, якщо потрібно. Тому трохи змінимо порядок, візьмемо те, що стосується виробників, пан Борис Емельдеш, голова Всеукраїнської професійної асоціації підприємців щодо викривлень у Національній програмі підтримки виробників, викривлень "Національного кешбеку". І це ж питання пан Денис Парамонов, Асоціація м'ясної галузі, власник SMK Group.

МАРЧУК. Я вибачаюсь, я думаю, що правильно було б заступнику міністра слово дати, бо, як би якщо людей запрошували і потім не давати їм слово, то вони...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Як скажете. Ми просто думали, що спочатку проблематика, і буде цілих 5 хвилин, щоб на неї відповісти. Але як скажете.

_____. Давайте, пропозиція від Мінекономіки. Щоб ми не втрачали час на вітальні слова. У нас основним стейкхолдером міністерства є бізнес, то тут хочеться якраз послухати наших основних стейкхолдерів, то давайте до питань і до практичних рішень.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, дуже дякуємо вам. У Міністерства економіки, у вас, шановні депутати, після кожного питання також, як і у спікера, цілих 5 хвилин. Тож, будь ласка, спочатку Борис, а потім пан Денис.

Борис.

ЕМЕЛЬДЕШ Б.О. Добрий день! Дивіться, на наш погляд, самим надкритичним недоліком цієї програми це є... *(Шум у залі)* Можливо, зараз порівно. Тобто ми вважаємо,

що він перетворюється на якийсь дискримінаційний інструмент для малого бізнесу. От ми не розуміємо, чому малий бізнес не може бути учасником от цієї програми. От у нас таке питання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тоді, будь ласка, виробники, доповніть з точки зору виробників, як це впливає саме ще на вас? Середній бізнес, будь ласка.

ПАРАМОНОВ Д.Ю. *(Виступ російською мовою)*

Добрый день. Меня зовут Парамонов Денис, я собственник SMK Group, у нас три мясоперерабатывающих завода, то есть мы производители, как вы упоминали.

В нашей структуре продаж 20 процентов – это крупные торговые сети, предприятия на общей системе налогообложения, 80 процентов – это ФОПы, которые в результате этой программы страдают, они в ущербном положении очутились. Я немного переживаю, как это отразится на наших продажах, потому что в структуре продаж 80 процентов ФОПы, они будут сейчас себя плохо чувствовать.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, і я хотів ще додати, що торгові мережі, як ми спілкувались з вами минулого року, вони і так мають привелюючу ринкову силу. Тож, якщо ми ще і дискримінуємо додатково маленькі магазини, маленьких торговців, то ми ще більшу ринкову силу...

ПАРАМОНОВ Д.Ю. Да. Им и так сложно.

ГОЛОВУЮЧИЙ. ...надаємо тим торговим мережам, які захопили зараз більшу частину ринку. Якщо ці ФОП готові виконувати умови цієї програми, вести там облік, все продавати через РРО, то незрозуміло для мене як для економіста, я не представляю ніяких бізнес, теж незрозуміло, чому ви так зробили.

Так, просимо вас. Дякую.

МАРЧУК. Друзі, давайте я буду відповідати. Я буду відповідати досить різко, і я вже вибачаюсь за це. Але давайте називати трошки речі своїми іменами. От коли ми говоримо про дискримінацію ФОПа перед дискримінацією ТОВа, який на загальній системі оподаткування. Держава створили максимально пільгові податкові умови для тих, хто не готовий нести тягар загальної системи оподаткування, і люди відповідно мають 5 відсотків з обороту платити і все, більше ніяких податків, більше нічого немає. Ті

торговці, які працюють на загальній системі оподаткування, вони несуть значно більший тягар. Тому коли ми говоримо, що ФОП дискримінований перед ТОВом, мені здається, ми трошки якби підміняємо поняття.

Тому давайте повернемося в самий початок, що таке програма "Національний кешбек", як вона працює і хто кого дискримінує? Мені здається, що слово дискримінація тут є взагалі недоречним, і мені дуже дивно про це чути. Значить програма "Національний кешбек" працює наступним чином. Виробник може бути будь-якої форми власності і будь-якої системи оподаткування: ФОПом, ТОВом, ким завгодно. Тобто тут жодної проблеми нема, якщо ти виробляєш, якщо в тебе є штрих-код міжнародного зразка 482, то, будь ласка, ти можеш брати участь у програмі "Національний кешбек".

Другою складовою цієї програми є необхідність для того, щоб торговець, тобто торгова точка там, де здійснюється продаж цього товару, вона була на загальній системі оподаткування, формувала фіскальні чеки. Оце, в принципі, і все.

Тому відповідно якщо виробник ФОП продає свої товари через якби торгівців, які платять податки в повному обсязі, є на загальній системі оподаткування, саме туди держава спрямовує дефіцитний ресурс коштів. Відповідно спрямовувати ці кошти на тих, хто і так звільнений від більшості оподаткування, держава, на жаль, зараз дозволити собі не може. Тому там, де є найбільша податкова віддача, держава туди спрямовує цей обмежений фінансовий ресурс стимулювання. Це так є, і переконаний, що це так і буде залишатися.

Я майже не можу собі уявити, що держава зараз скаже, що ми почнемо якби різні програми стимулювання спрямовувати туди, де є дуже велика різниця між ступенем сплати податків. Тому там, де сплачують податки в повну, там, де формують фіскальні чеки, там де є повна прозорість, є можливість платити безналом, там працюють державні програми підтримки. Там, де люди працюють... Дивіться, ми ж всі живемо в одній і тій самій країні, не всі ФОПи є насправді ФОПами. Тому відповідно, якщо це магазин одиничний, не мережевий, на загальній системі оподаткування, будь ласка, немає ніяких проблем. Якщо це торгова мережа, яка складається з 400 ФОПів, ми такого знаємо дуже багато, це ні для кого не секрет, держава туди, мабуть, не повинна спрямовувати програми. Тому там, де на загальній системі оподаткування, там якби да, там, де торговець якби ФОП, він і так державою звільнений від суттєвого оподаткування, там кешбек не працює, і думаю, що працювати не буде.

_____. Дозвольте мені прокоментувати. От такі репліки, на жаль, ми дуже часто слухаємо. Саме тому ми робили таку аналітику. Наприклад, загальна система

податки від обороту складають 2,15 відсотка, по, наприклад, продажах техніки та електроніки – 2,3. Ви думаєте, що це є такі вагомні податкові надходження від обороту? І це загальна система.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Дивіться, ви зараз говорите абсолютно про інші речі. Ми говоримо про наступне. Якщо я прийшов в торгову точку і купив там український товар, то держава спрямує кешбек в ту торгову точку, яка знаходиться на загальній системі оподаткування. Ми говоримо саме про це. Ми не говоримо про те, хто більше платить податки – ФОПи чи ТОВи, ми говоримо про абсолютно два ідентичні... Дивіться, є два магазини, два однакових, обоє продають однакову продукцію, один – ФОП, інший – на загальній системі оподаткування, відповідно держава спрямовує кошти туди, де є загальна система оподаткування. От чіткий критерій.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Секунду, будь ласка. Не зрозуміли просто репліку колеги. Дивіться, ви зазначали, що загальна система платить податки у великому обсягу і це там великі обсяги, а ФОП платить лише 5 відсотків, так от, якщо прирівняти, взяти 23-й чи 24-й рік і прирівняти всі податки, окрім зарплатних, звичайно, вони окремо і у ФОПа, і у ТОВки, всі податки - податок на прибуток, податок на землю, ПДВ – до обороту на загальній системі, ми отримаємо 2,15 відсотка, а ФОП платить 5 відсотків. Тому, шановні колеги, давайте, ви можете це поррахувати власноруч, немає проблем.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Дивіться, я можу поррахувати інше. От якщо є два однакових магазину... Дивіться, послухайте, мені здається, що ми як би намагаємося один одного переконати в тому, що слони літають, а корови плавають під водою. От якщо є два однакових магазину, один ФОП, один ТОВ, то той, який ТОВ, продаючи ту ж саму продукцію, такий самий продавець, той самий асортимент, у нього абсолютно те саме, то ці два однакових магазини для держави з точки зору обсягу сплати податків, магазин, який знаходиться на загальній системі оподаткування, він сплачує більше податків, ніж ФОП. Власне це і є природа ФОПа, бо ФОПу сказали, що ви можете менше сплачувати податків. Друзі, тому держава буде спрямовувати ці гроші туди. Я цю дискусію пропоную закрити, просто не буде у неї продовження. Ну, вибачте, депутати так зазвичай не говорять, але просто щоб спростити час і не витратити його на непотрібні обговорення.

_____. Дивіться, Дмитро Давидович, я при всій повазі, дійсно, це трошки не так. Є обсяг податкового навантаження і він дійсно несумісний, його не можна

порівнювати, це математика. Це не тому, що це там ФОП або ще щось, це просто математика, яка показує на гривню яке навантаження. Це перше.

Друге. Дивіться, ну, я просто драматично не погоджуюсь з тим, що у нас є спрощена система. У нас є спрощена система і це вже не загальна система. Тому і виробник може бути український виробник, який сам створив цю компанію, який нічого не просить у держави, він створює додану вартість, він там експортує продукцію свою, наприклад, да? Це значить, що з цієї системи кешбек він виключений, тому що він знаходиться на спрощеній системі.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Виробник не виключений, виробник – ні.

_____. Тоді давайте класифікувати. А якщо виробник виробляє і має свій магазин, то це значить, що він може бути суб'єктом цієї програми. Я правильно розумію?

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Іще раз, виробник може бути на будь-якій системі оподаткування: ФОП, ТОВ, яка завгодно.

_____. Ну ви ж про це...

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Я про це сказав вже три рази. Просто колеги розуміють прекрасно, про що я кажу. А от точка продажів має бути на загальній системі оподаткування. Магазин має формувати касові чеки, магазин має приймати оплату безготівковим способом. Тобто точка продажів – на загальній системі оподаткування, виробник на будь-якій, яка йому...

_____. Дивіться, ще раз, виробник м'ясних продуктів. Він виробив ковбасу, він в рамках своєї операційної діяльності має магазин і продає цю ковбасу. То це значить, що він не є суб'єктом кешбеку?

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Дивіться, ще раз, в кешбеку є дві складові: виробник і торговець. Там є ще банк, там багато чого. Але ми зараз говоримо про дві складові: виробник і торговець. Виробник може бути на будь-якій системі оподаткування з тим, щоб всі зрозуміли, ФОПом, ТОВом – ким завгодно. Точка продажів має бути на загальній системі оподаткування.

Дивіться, що я зараз чую від вас, шановні колеги. Ви кажете, що ТОВ сплачує менше податків ніж ФОП, і живеться йому краще.

Скажіть, будь ласка, тоді чому ФОПи не стають ТОВами?

_____. Я вам скажу.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Ну це просто, друзі, давайте...

_____. Тому що це говорить... Дивіться, ні-ні, ви ж задаєте запитання, я готовий на нього відповісти.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. З радістю послухаю.

_____. Тому що це спрощена система обліку та звітності. Розумієте? Це про звітність та облік, саме про це...

_____. Яка існує у всьому світі.

_____. Не про податки, це про облік, розумієте?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Колеги, да, шалена СМКОР, ну згідно опитувань, шалена СМКОР, якраз не дає... Друзі, колеги, давайте ми просто це перевіримо, це ж дуже легко. Ми беремо всі обороти юридичних осіб за рік 2024-й, мінус банківська система, бо вона особлива, і ділимо, точніше, податки, і ділимо на оборот юридичних осіб. І ми це перевіримо. Якщо відсоток вийде менше 5, то ви погодитесь, що потрібно ФОПів додати до кешбеку?

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Дивіться, я кажу вам про інше і ви не хочете почути те, що я вам кажу. Немає сенсу порівнювати, скільки податків сплатили ТОВи і ФОПи взагалі. Є сенс порівняти два сусідніх магазини, які продають однакову продукцію, однаковим асортиментом, і є магазин, який ТОВ, який платить всі податки, які передбачені загальною системою оподаткування, і є магазин ФОП, і ось це треба порівнювати між собою. А якщо порівняти, що якщо буде там тисяча ФОПів і два ТОВи, ну, мабуть, що хтось заплатить більше, а хтось менше. Ну про що ми говоримо?

_____. По-перше, ФОП заплатить більше. А по-друге, який...

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Ну, друзі, ну якщо ФОП заплатить більше, ну про що ми говоримо?

_____. Дивіться, як ви будете обирати оці магазини, ну от яким чином.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Дивіться, це ж не я їх хочу обирати. Дивіться, держава спрямовує свої кошти туди, де діє загальна система оподаткування, тому що держава вважає, що загальна система оподаткування при прочих равных приносить в бюджет вищу кількість податків, ніж ті, хто працює на спрощеній системі оподаткування. Дивіться, якщо це неправда, будь ласка, ви доведіть це таким способом, щоб це було зрозуміли, тоді можна буде про це говорити. Якщо виявиться, що це раптом правда, ну тоді ми повернемося до дискусії, що в спрощену систему оподаткування... Послухайте ще раз. От мені здається дуже дивним, що ви зараз оспоруєте такий факт. Спрощена система оподаткування вона була придумана для того, щоб маленькі підприємці мали простіше адміністрування податків і менше мали податкове навантаження.

_____. Ні, ні...

(Шум у залі)

_____. Дивіться, мені... я вибачаюсь, мені вже треба йти, дивіться, мені вже треба йти, якщо комусь цікаво по 7508, то я прокоментую і піду.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Давайте зараз це питання візьмемо. Якщо можемо, будь ласка, Мінекономіки з цього питання, і ми переходимо до 7508. Да, розрахунки ми надішлемо.

_____. І така ситуація теж є...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Друзі, гроші обналичують і на загальній системі, і на спрощеній. Да, розрахунки ми надішлемо, ви побачите. На жаль, те, що просуває Світлана Воробей, воно стало таким мемом, що спрощенка набагато менше платить податки. Це неправда, це не відповідає... Звичайно, звичайно, ми надішлемо розрахунки сьогодні, без питань. Просимо Мінекономіки...

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Вибачте, я, з вашого дозволу, ще дам такий один невеличкий коментар. У мене така сама дискусія є зазвичай з айтишниками, айтишники кажуть, що вони є рушієм економіки. Так-от, шановні колеги, токарь на заводі із зарплатою в 30 тисяч гривень, є токарі хороші і більше отримують, він сплачує податків більше ніж айтишник, який отримує 3-4 тисячі доларів. Це така правда життя, ми це маємо визнати. Тому, мені здається, це дуже релевантно до цієї дискусії, яку ми ведемо зараз з вами.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо вам.

Просимо, пан Андрій Телюпа, заступник міністра економіки України з цього питання і ми перейдемо до 7508.

ТЕЛЮПА А.В. По-перше, да, з точки зору цього ідеологічного протистояння, спрощення загальної системи, тобто зараз готується просто звіт OECD, це економічний огляд України за сім років останніх, і там, да, вони критикують спрощену систему України, але насправді тобто вони акцентують, що головна проблема податкової системи України це не наявність спрощеної системи, а складність загальної системи. Тобто спочатку треба спростити максимально адміністрування на загальній системі і тоді можна говорити про рівні умови. Про кешбек, тут також важливе питання, це його технологічна реалізація, тому що це насправді складний технологічний проєкт, якого навіть в світі майже ніде немає, тому що це іде зав'язка між магазином, покупцями, магазинами, банками і відповідно перевірка через реєстри також. Відповідно технічно можна нарахувати кешбек тільки якщо є фіскальний чек від точки продажів. Тобто якщо немає фіскальних чеків, продажі йдуть за кеш, кешбеку не може бути як такого взагалі.

_____. Да, це логічно абсолютно.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тож ви припускаєте, що якщо ФОП веде, буде користуватись РРО все вести, то його теоретично можна буде додати після того, як ми обміняємося розрахунками.

ТЕЛЮПА А.В. Так, давайте перевіримо, навантаження реальне.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Це дуже легко вам як Міністерству економіки, ви просто кажете про це Горшковій, вона вам всю розкладку дає по всіх цих, але ми зробимо це власноруч. Дуже дякуємо.

Колеги, 7508 хтось хотів доповісти чи відразу просимо пана Ігоря? Давайте ми просто пана Ігоря дуже чекаємо... Представники бізнесу дуже чекають вже 3 роки цей проект.

МАРЧУК І.П. Я трошечки не погоджуюся з тим, що щось лежить, ви ж знаєте, я дуже уважно до слів відношуся. Тут моя колега Галина Васильченко, так сказати, говорила про те, що ми маємо наполягати на тому, щоб наші європейські партнери враховували наш інтерес. Я вам скажу щиро, це практично неможливо, і 7508 якраз є прикладом того, як ми наполягаємо, вже, напевно, що наполягаємо в четвертій ітерації. Декілька днів тому ми отримали, ми розраховуємо на те, що це фінальні коментарі, але, на жаль, всі наші прагнення все ж таки зафіксувати український інтерес в тому обсязі, який ми рахуємо, що є правильним, і на сьогодні він нашими європейськими колегами відкинутий. Тому в понеділок ми будемо мати засідання комітету, на нього запросимо... Дмитро Андрійович про це не сказав, я скажу, тому що відповідаю за цю реформу і за цей законопроект. Ми запросимо представників Європейської комісії, запросимо інших стейкхолдерів, і це в нас буде вже, в принципі, фінальна битва.

Скажу те, що ми не збираємося – здавати інтереси України, ну, в цьому контексті. Да, тому боротьба продовжується, звісно, хочеться дуже швидко все, але з європейським партнерами швидко не буває. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую вам.

Будемо вдячні, якщо ви запросите і представників бізнесу, хоча б кілька провідних асоціацій, можливо, аналітичних центрів, якщо можливо. І якщо ви будете бачити, що найшла коса на камінь і взагалі неможливо ті норми, про які ви кажете, реалізувати, то, можливо, можна той шматочок, який 3 роки тому задумувався як просто зменшення часу, спрощення процедур, просто чисто технічні моменти, може, їх можливо виштовхати раніше і далі сражатися за інші частини?

МАРЧУК І.П. На жаль, неможливо, тому що одне пов'язано з іншим, це дійсно буде драматична реформа, я б сказав, тому що ми спрощуємо, змінюємо самий підхід щось звідти діставати для того, щоб від чогось відмовлятися. Дивіться, зараз нема сенсу дискутувати, в понеділок ми будемо мати нормальну відкриту дискусію, тоді побачимо.

Дякую всім.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякую вам.

МАРЧУК І.П. Ще раз дуже дякую. Вибачаюся, просто невідкладні справи, і я всім бажаю успіхів. Спрощена система – це добре. Підприємці – це прекрасно. І вони мають мати доступ до всіх державних програм, ініціатив. Звісно, наполягаю ще раз на доброчесності, бо тільки на платформі доброчесності ми змінимо нашу країну на краще.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Щиро дякуємо, Ігорю.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Дозвольте, я ще до 7508 додам. От, друзі, давайте теж, щоб ми називали речі своїми іменами. Ми ж мали дискусію в фейсбуці колись. От дивіться, от той законопроект в тій редакції, який изначально він був зареєстрований, він не вирішував проблем ніяких, він не відповідав тій меті, який був заявлений, і він був завідомо непрацюючий. Тому як би те, що зараз до другого читання під керівництвом Ігоря Петровича підготовлено, це законопроект, який має значно більше шансів стати працюючим, ніж в тій редакції, в якій був поданий в першому читанні.

Саме це є метою доопрацювання законопроектів між першим і другим читанням. Ця робота, вона була закінчена десь, я не пам'ятаю, десь пів року тому чи так далі, і далі ми увійшли в дискусію з нашими шановними європейськими партнерами, де мають сплачуватись податки так само. Вони наполягають на такій формі, щоб приватний партнер міг сплачувати податки в Євросоюзі, а бізнес свій вести в Україні. Очевидно, що для України це не є як би прийнятним, тому ми боремось за інтерес держави, щоб як би компанії, які хочуть у нас працювати, щоб вони юридично знаходилися тут, податки сплачували у нас. Тому за це ми боремось. Я думаю, що дотиснемо це.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Почули вас. Дуже дякуємо.

Ті представники бізнесу, які брали участь у напрацюванні, ті провідні асоціації у первинного тексту, вони вважали, що він теж для них критично важливий, хоч і технічний, але критично важливий, бо він просто рубав всі терміни з півтора року до пів року і таке інше, і таке інше. Ну, не можна назвати його непрацюючим, він просто був технічний, але теж дуже важливий. Тож по принципу, що краще синиця в руках, да, чем журавль в небі, вони були згодні і на нього, але два роки тому вони його дуже хотіли. Ви зробили класну річ, великий і системний, але через три роки. А вони хотіли тоді отой. Добре. Це філософська...

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Я можу лише повторити те, що я сказав: той би не працював.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Він би скоротив терміни. Їм важливо було замість півтора роки – пів року.

КИСИЛЕВСЬКИЙ Д.Д. Він би скоротив терміни... Скажіть, будь ласка, коли була попередня модель ДПП і концесії, багато прикладів було, щоб цей законопроект спрацював? От їх можна на пальцях однієї руки перерахувати. Саме це є причиною того, що це не дуже працювало, а не терміни були там задовгі. Тому скорочення термінів в складно працюючому механізмі привело би просто до того самого, тобто з'явилося б ще два проєкти ДПП чи концесії на всю країну. Тому цей законопроект, він вирішує інші проблеми, які були в попередніх редакціях законодавства про ДПП і про концесії для того, щоб воно, в принципі, стало більш працюючим і разом з тим і терміни. Тут просто одними лише зміною термінів, ну, не вирішується та проблематика, яка є в ДПП. Тому от в цій редакції ми суттєво просунулися в тому, щоб воно було більш працездатне.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Окей. Дуже дякуємо. Сподіваємось, в понеділок це закінчиться цей процес. Дякуємо вам.

Пані Анастасія Баклан – керівник проєктів Helvetas Ukraine.

БАКЛАН А. Вітаю вас, шановні учасники! Нам дуже приємно від організації Helvetas долучитися і підтримати сьогоднішнє обговорення пріоритетних питань розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Я дуже коротко скажу про нашу діяльність та чим ми можемо бути корисними як малому і середньому бізнесу, так і органам влади.

Helvetas був заснований в Швейцарії ще в 1955 році і є насправді однією з найстаріших організацій Швейцарії, яка почала опікуватись питаннями сталого розвитку. Наразі ми реалізуємо проєкти вже більш ніж в 40 країнах світу, які спрямовані на подвійний мандат, тобто це і гуманітарна допомога, і питання економічного розвитку. В Україні ми з 2022 року, маємо вже повноцінне представництво в Києві та в Харкові і реалізуємо проєкти за підтримки Швейцарії, Швеції, Німеччини, Чехії та Великої Британії. І пріоритетними напрямками нашої діяльності є, зокрема, відбудова громадської інфраструктури на прифронтових територіях і окремий напрямок – це економічний розвиток з фокусом на розвиток ринку праці, професійно-технічної освіти і, звісно ж, підтримку малого і середнього бізнесу.

На наших сторінках доступні об'яви про безліч грантових конкурсів, які можуть бути корисні для малого і середнього бізнесу, і, зокрема, для професійно-технічних училищ. А також Helvetas впроваджує дуже активно аналітичну діяльність і системно досліджує усі питання, пов'язані з ринком праці. І на таких кадрових питаннях, зокрема на початку нашого обговорення акцентував увагу Дмитро Наталуха. І ось саме Helvetas провів найбільше напевно в Україні дослідження щодо ринку праці, ще минулого року ми презентували разом з Державною службою зайнятості та Федерацією роботодавців України, де опитали представників 53 тисяч підприємств щодо їх запиту на кадри та кваліфікації робітників. Гарні новини в тому, що цьогоріч ми оновили ще результати цього дослідження і будемо раді представити, і поділитись, звісно, з міністерствами, з комітетами та з професійними спілками вже, сподіваюсь, що в травні цього року. Тому слідкуйте за новинами.

Я дуже коротко, щоб не затримувати час, скажу, що в нас є вже сформовані рекомендації, які стосуються, зокрема, трьох напрямків. А це податкові стимули для інвестицій у професійну підготовку, спрощені регулювання проходження виробничої практики та сприяння інтеграції жінок на ринок праці. Від Helvetas ми дуже раді підтримувати подібні дискусії. Тому бажаємо продуктивного подальшого обговорення.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, пані Анастасіє.

Мирослав Лаба, Економічна експертна платформа якраз Міністерства економіки про стан реалізації і стратегії розвитку МСБ 2027, реалізовані, частково реалізовані, не реалізовані пункти. І тут же, так, буде про відкриті дані – Олексій Іванкін, керівник платформи "Опендатабот".

Мирослав, презентація Мирослава.

ЛАБА М. Добрий день. Перш за все, я хотів подякувати за можливість виступити, і сказати, що більшість питань, які я хотів сказати, уже були озвучені попередніми доповідачами. Тому я буду намагатись максимально коротко.

Минулий рік, пів року фактично в такій плідній співпраці з комітетом і з Міністерством економіки приймали участь в узгодженні ...*(Не чути)* стратегії розвитку малого бізнесу, який фактично складається з чотирьох блоків. Наступний слайд.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Не працює ця штука, тож, будь ласка, перемикайте.

ЛАБА М. Це блок "Дерегуляція", блок "Інноваційний розвиток", блок "Людський капітал" і блок "Конкурентоспроможність і збільшення експорту". Фактично сама стратегія супроводжується заходами, які мають близько 86 пунктів, з них 10 припадає на минулий рік - це вересень, жовтень, листопад, грудень, - тому що фактично стратегія була затверджена на кінці вересня місяця.

Хотів сказати, що багато зробленого позитивного. Це є результати, які були зроблені урядом ще до затвердження цієї стратегії. Тому я хотів зупинитися на тих пунктах, які, на нашу думку, потребують уваги з боку міністерства і депутатського корпусу.

Перший блок, який найбільше викликає у нас занепокоєння, - це захід, який був пов'язаний з проведенням незалежного щорічного дослідження бізнесу щодо навантаження на малий і середній бізнес. Цей захід мав бути зроблений у минулому році. Виконавці – це Державна регуляторна служба і Міністерство економіки, де мало би бути чітке бачення того, з якими проблемами стикається малий бізнес, які затрати малого бізнесу і які заходи Міністерством економіки плануються задля виконання зменшення цього навантаження на малий бізнес.

Також паралельно ми бачимо чотири питання, які є актуальними, які мають місце присутні в стратегії, але їх термін припадає або на 2025 рік, або він у процесі виконання, тобто це регулювання діяльності самозайнятих осіб. На сьогоднішній день Міністерство фінансів розробляє певний законопроект, але ця робота проводиться в закритому режимі, і в нас немає можливості якби чітко розуміти, що всі побажання бізнесу будуть в ньому враховані.

Це те, що казав Ігор Петрович, доступ малого бізнесу до публічних закупівель. Ми знаємо, що були прийняті у першому читанні зміни до Закону про публічні закупівлі, підготовлений законопроект до другого читання і зараз він знаходиться на узгодженні з нашими європейськими колегами. Це питання електронних рахунків.

Тут я би подякував комітету, позиції комітету і позиції Міністерства економіки, ми уже з ними більше ніж 2 роки працюємо над цим питанням, але є така доволі важка позиція Міністерства фінансів, які наполягають на тому, що ці акти виконаних робіт є потрібні, вони несуть певне якість навантаження і на сьогоднішній день я би просив підтримки і комітету, і Міністерства економіки, щоб здолати цю позицію Міністерства фінансів, і все ж таки переконати їх у тому, що ці питання мають бути спрощені для бізнесу.

І наступні питання, які ми зібрали з різних досліджень. Вони підтверджують ті факти, які сьогодні були озвучені, вони стосуються того, що не стільки є проблема зі

спрощеною системою оподаткування, скільки є проблема із загальною системою оподаткування, тому що згідно дослідження Світового банку у нас витрати бізнесу на спрощену систему оподаткування, а це приблизно 30 тисяч на рік, а витрати малого бізнесу на загальну систему оподаткування – це 120 тисяч гривень на рік. Тобто загальна система оподаткування для малого підприємця вона в чотири рази дорожча, ніж спрощена система оподаткування.

І також були певні дослідження Офісу ефективного регулювання, які кажуть про те, що 20 відсотків свого часу малий бізнес витрачає не на безпосереднє заробляння коштів, не на виконання якихось бізнесових своїх планів, він витрачає час на виконання певних регуляторних процедур, які в значній мірі йому для бізнесу не потрібні.

На наступному слайді ми взяли ці дослідження Офісу ефективного регулювання, і бачимо на першому місці – це проблеми, пов'язані з податковою службою, друге місце – це митниця, третє – це зловживання регуляторними нормами інших відомств і зловживання в тендерних закупівлях. Тобто фактично перелік питань перелік проблемних є, і на нашу думку, якраз цей захід, який був передбачений стратегією і мав бути зроблений, він мав би нам давати чітку картину складності кожного пункту, він мав давати нам чітку картину навантаження цієї проблеми і фактично розуміння того, що уряд збирається робити по кожному питанню для того, щоби кількість цих проблем і їх складність для малого бізнесу, вона поступово зменшувалась.

І, на останній слайд, ми також підібрали певні питання, на які сьогодні бізнес найбільше скаржиться. І ми бачимо, що це є певні проблеми. Це Закон про фіскалізацію, фактично багато малого бізнесу перейшло в електронну торгівлю, багато суб'єктів господарювання здійснюють торгівлю онлайн, але це законодавство, яке було прийнято ще в 1995 році щодо фіскалізації, воно доволі містке, складне. Тому, на нашу думку, цей закон має бути суттєво переопрацьований і він має бути адаптований до тих умов ведення бізнесу, які сьогодні у нас є.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пане Мирославе, хвилинка.

ЛАБА М. Друге питання, це СМКОР, це блокування податкових накладних. Бізнес малий на це дивиться з великим жахом, він розуміє, що це проблема. І на сьогоднішній день СМКОР крім того, що він зачіпає інтереси великого бізнесу, будь-яке нове підприємство, яке стало платником податків, воно 3-4 місяці має пережити блокування податкових накладних. Тому що немає податкової історії, немає позитивної історії, немає

розуміння навантаження і податкова дуже часто цих нових малих підприємців, які стають на ноги вони їх пропускають через блокування податкових накладних.

Спрощення вдосконалення вимог до податкового обліку. Також казав Ігор Петрович...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Мирославе, тезово, тезово, 30 секунд.

ЛАБА М. Ми звітність об'єднали, ми звітність роз'єднали, ми в одну крайність пішли, ми в другу крайність пішли, тобто це все складно. Для бізнесу має бути стратегія, має бути розуміння, як це все впливає.

І, напевно, останнє, що би я сказав, це публічні дані. Тому що у нас була недавно зустріч з Мінцифрою, ми розглядали питання щодо доступу до публічних даних. І на сьогоднішній день кожне міністерство, воно приймає самостійно рішення. Тобто податкова каже: ми борг не відкриємо, бо це небезпека, ми реєстр платників ПДВ не відкриємо, бо це небезпека. Мін'юст каже: ми єдиний реєстр не відкриємо, бо це небезпека. Тобто на сьогоднішній день кожні ЦОВВ, він не хоче свідомо відкривати свою інформацію, тому що це несе певні ризики, це несе певне навантаження. Але у бізнесу і в експертному середовищі є розуміння, що публічні дані – це є сприяння для економіки, публічні дані – це є полегшення для економіки. Тому я б просив десь, можливо, комітет і Мінекономіки взяти лідерство цього питання. Тому що чим більше у нас тих публічних даних, які ми можемо відкрити, тим легше бізнесу ставати на ноги, тим легше їм працювати. Тому по публічних даних я передам слово колезі.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Мирославе, дуже дякуємо. Одну хвилину буквально – Олексій Іванкін, бо ми вже вибилися з нашого регламенту. Платформа "Опендатабот".

ІВАНКІН О.Ю. Добре. Буду дуже швидко. Якщо можна, презентацію.

Я керівник та співвласник компанії "Опендатабот", ми робимо державні дані доступними. Ті проблеми, які є в моїй компанії, не є унікальними: ринок менший, людей менше і витрат більше. При цьому зараз я на компанію у 20 працівників буду наймати бухгалтера тільки для адміністрування ПДВ. Я маю тільки один вихід це підвищення продуктивності праці або автоматизація. Але автоматизація, вона неможлива без даних.

Ми аналізуємо всі реєстри, які потрібні бізнесу, які публікувалися до вторгнення. І більшість центральних органів влади відновили публікацію, окрім податкової. А тепер як податкова бачить перевірку статусу ПДВ. Тобто мій бухгалтер заходить на портал

Податкової, може, з КЕПом, може, керівника, може, зі своїм, вводить пароль, знаходить цей реєстр, вводить код ЄДРПОУ, отримує інформацію, а далі вона копіює, вона копіює в свою систему. Бо нема ніякої інтеграції, нема даних.

Як це виглядало до війни, коли дані публікувались? Я як бізнес хочу щось купити, я вводжу код ЄДРПОУ, облікова система продавця знає, що я не тільки платник ПДВ, він вже має мій код плати КППДВ. Тобто все, що потрібно зробити, це просто опублікувати реєстр, який містить 4 колонки даних.

Трохи про нас. Ми займаємося відкритими даними та наш фокус саме на автоматизації бізнесу. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, пане Олексію.

Будь ласка, вам слово щодо стратегії, щодо тих пунктів, які на думку аналітичних центрів бізнесу було б важливо реалізувати, але вони поки не реалізовані. Ну, і щодо відкритих даних, будь ласка, можете прокоментувати. Дякую.

_____. Так. Ну, ми вважаємо, що була розроблена і прийнята стратегія – це дуже великий крок вперед, тому що це дає змогу нам значно більш активно працювати з середнім і малим бізнесом і відповідно також долучати міжнародних партнерів, фінансування під наші програми. І як тут вже було сказано, тобто головний плюс, що програми підтримки малого і середнього бізнесу працюють. Наразі є проблема, що у нас дійсно, наприклад, дуже мало програм підтримки реально середнього бізнесу і великого бізнесу майже немає, крім індустріальних парків і інвестнянь, але з точки зору підтримки МСБ у нас значно тут все позитивно, тому що є і державні, і міжнародні програми. І державними програмами у нас там загалом за минулий рік скористалося більше ніж 50 тисяч підприємств. Тобто це масові програми і багато хто користується. Нема *(нерозбірливо)* 5-7-9, потім ідуть мікрогранти, це якраз для відкриття власної справи, тому там досить істотний вплив.

З тих пунктів, які були показані, які треба реалізувати, ми підтримуємо, і це є в планах, то треба рухатися з точки зору, тут були питання підняті, ну незалежне дослідження бюрократичного навантаження, я вважаю, що це дуже важливо, тому що ми дійсно там маємо це оцінювати. І коли ми постійно говоримо про дерегуляцію, і тут який плюс, є, я би сказав - політичний консенсус про те, що там треба робити, проводити далі максимальну дерегуляцію, але часто немає розуміння, що там треба ще реально спростити, так? Тому що ми там все-таки прості, які там були, як там, "низькі фрукти" вже позрізали раніше при дерегуляції, і часто впираємося, коли там кажуть про якісь,

частіше за все, бізнес говорить про якісь податкові питання, коли... Про регуляцію, так. Тут, на жаль, так, це не наша парафія напряду, тому тут якраз нам найскладніше в уряді знаходити якраз ці компроміси там з Міністерством фінансів, там з Міноборони поки, тому що в них, ну зрозуміло, в них там свої інтереси, вони відповідають там за наповнення бюджету, то відповідно ми тут маємо якраз балансувати з інтересами бізнесу. Тому тут дуже важливо цей якраз фідбек від бізнесу отримувати, що треба реально ще змінити, тому що і Прем'єр готовий тут активно рухатися.

З детінізацією самозайнятих осіб ну дійсно чекаємо там бачення і законопроекту, і ми тут з нашої сторони вважаємо, що це треба максимально спрощувати, але щоб воно працювало.

Про МСБ в публічних закупівлях. Ну тут якщо аналізувати, у нас там теж, як і більшість бізнесу і більшість учасників Prozorro, це якраз МСБ. Тобто насправді у нас там великого бізнесу досить мало, вони якщо й приймають участь, то опосередковано, через різні юридичні особи, які менші, тобто ну там корпорації великі зазвичай у нас не приходять на торги. Але треба якраз працювати над тим, щоб давати цю перевагу.

Ну загалом по МСБ насправді, от якщо резюмувати, то у нас насправді, якщо порівнювати з західними країнами, країнами ACD, у нас досить позитивна ситуація. І це погано для економіки навіть з точки зору макроекономістів, тому що у нас великий перекис в частину МСБ в структурі ВВП. Це проблема, тому що у нас просто мало зараз великого бізнесу. Тобто якщо історично у нас там після розвалу союзу була дуже велика частина великого бізнесу, то його зараз залишилося вже мало реально. Тобто і ті великі корпорації, у нас їх мало і вони не так велику частину займають. І це проблема, тому що МСБ в середньому в два з половиною рази менше інвестує в капітал, менше інвестує в навчання працівників і якраз через це економіка повільніше зростає.

Тут як уряд ми можемо якраз думати над цими програмами, як дати можливість зростати малому бізнесу в середні, інвестувати в капітали і ставати великими, виходити на експорт, працювати. Тобто ми наступним кроком, зараз ми готуємо на цей рік і хочемо розробити нову промислову політику, де якраз закласти ці механізми зростання підприємств. Тому що просто коврово там засипати відкриття власних справ це добре, тому що там, звісно, це малий бізнес, який кормить дуже багато міст і людей реально, і те, що говорили, це дуже важливо. Але якщо ми говоримо про більш стати економікою з високою доданою вартістю, це там треба все-таки активно середній і великий бізнес. Тому тут ми маємо разом працювати над тим, щоб наші компанії зростали насправді.

Є в... дуже гарне питання, яке ми підтримуємо звісно. Я вважаю, я багато працював в комерції і бізнесі, то я вважаю, що акти це така дурня, яку ми дійсно часто не

можемо там пояснити, наприклад, іноземним компаніям в ЄС, навіщо нам підписувати акти виконаних робіт, навіщо їх вимагати. Тому що давно вони вже працюють по-іншому і з цим немає особливих проблем. Тому тут треба рухатись. Тут тільки...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тільки пані Воробей.

_____. Тільки добра воля, да...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Єдина проблема.

_____. Ну, да. Ну, і позиція... Насправді, чому гарні там бізнесові слухання, зустрічі бізнесу на рівні там комітетів от з парламентарями? Тому що парламент якраз має там, умовно, важіль впливу на Мінфін. Да? Тобто якщо уряд приймає рішення, комітет профільний і всі інші приймають якийсь законопроект, то вже Мінфін виконує. Тобто тому тут якраз бізнесу, вважаю, дуже варто стукатися якраз до парламенту, до депутатів, щоб приймали потрібні рішення.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

І відкриті дані, хто може відповісти, комітет чи Мінекономіки, хто може допомогти з цим питанням? Там буквально 10 реєстрів, які залишилося відкрити, і впирається тільки податкова, всі інші повідкривали: реєстр боржників, реєстр фінзвітності, реєстр на відшкодування ПДВ, реєстр ліцензій. Що можна з цим зробити?

_____. Мирослав Лаба є якраз радником нашого комітету і ми з ним пройдемося по всіх тих висновках, які є і де би ми могли зробити якісь законодавчі ініціативи, ми це зробимо. Інша справа, тиск робити на ті інституції, як ви говорите, то це скоріше всього до виконавчої влади, ніж до законодавчої.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Можливо, звернення за підсумками слухань до податкової, може вона почує?

_____. Давайте сьогодні напишемо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Запишемо тоді, да. Дуже дякуємо.

_____. Ну, я би порекомендував, пишiть вiдразу на Прем'єра, це буде бiльша реакцiя, можливо. Тобто хай буде доручення Прем'єра, i тодi вже буде бiльше реагування.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо.

_____. Звiсно, да, вiдкритiсть даних вона дуже важлива, i навить там з точки зору розвитку економiки це завжди пiдкреслюється. Да, зараз часто спекулюють над тим, на питаннях безпеки, часто вони є обґрунтованi. Ну, дiйсно, там, не знаю, виробникiв... мiсце розташування виробникiв дронiв там публiкувати в Prozorro, можливо, не варто, але всю iншу iнформацiю, я думаю, можна.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да. Дуже дякуємо.

Колеги, рухаємося далi. Пан Дмитро Боярчук виконавчий директор CASE Україна щодо якостi адмiнiстрування в Україні, рiвень довири МСБ до податкових органiв, висновки i опитування Свiтового банку та CASE Україна.

Дмитро.

БОЯРЧУК Д. Доброго дня. Дякую за можливість ...*(Не чути)* особисто.

Я хотiв би в першу чергу пiдтримати тезу Мiнiстерства економiки про те, що нам потрiбно рухатися в напрямку спрощення загальної системи оподаткування, тобто щоб це був основний вектор руху, а не протилежний.

I в цьому контекстi хотiв би звернути увагу на ось який момент. Сьогодні вже пан Мирослав Лаба згадував про опитування Свiтового банку. Насправдi це опитування, яке в офiцiйних документах носить назву "Глобальне опитування щодо оцiнки дiяльностi ДПС платниками податкiв". У даному випадку в 24-му році його виконував Свiтовий банк. Я хочу звернути вагу на статус цього. Про нього згадується i у цiлому радi меморандумiв МВФ як джерело для визначення ключових проблем податкового адмiнiстрування i як джерело для того, щоб переглядати Нацiональну стратегiю доходiв. Про це йдеться у Меморандумi за грудень 23-го року, за березень 24-го року. I дивним чином ця теза зникає у Меморандумах за жовтень 24-го року i за грудень 24-го року.

Також хочу процитувати на цю ж тему Нацiональну стратегiю доходiв. Постiйно, починаючи з 2025 року, розробка та оприлюднення Плану заходiв щодо усунення недолiкiв, виявлених за результатами проведення дослiдження думки платникiв податкiв про антикорупцiйну дiяльнiсть ДПС у межах Глобального опитування щодо оцiнки ДПС

платниками податків. Тобто мова йде про оновлення самої Національної стратегії доходів, оновлення цілого ряду документів, зокрема Антикорупційна програма ДПС на 2023-2025 роки. Чому я на це звертаю увагу? Справа в тому, що глобальне опитування, яке виконував Світовий банк, воно було досить тихо оприлюднено податковою 31 грудня, якщо я правильно пам'ятаю, просто вивісили на сайті. І це опитування, я б сказав так м'яко, є розгромним для якості нашої податкової системи. І власне ми проводили паралельне опитування перевірочне, там також багато цікавого, ще доробляємо його результати. Я до чого підводжу? І у Меморандумі МВФ, і у Національній стратегії доходів сказано, що це опитування, яке буде проводитися у 2024 році, повинно стати основою для перегляду як Національної стратегії доходів, так і самої податкової та митної політики в плані адміністрування.

Оскільки уряд в особі непоступливого Міністерства фінансів зобов'язався це робити, записав це в Меморандумі МВФ, я пропоную шановному комітету звернути на це увагу і запропонувати уряду в особі Міністерства фінансів виконати ці зобов'язання і переглянути власне свою політику на основі результатів цього опитування. Ми вже не наполягаємо, щоб вони дивилися наше опитування, хай вони базують свій перегляд на основі результатів опитування Світового банку, але виконують те, що вони записали у меморандумі, ми ж знаємо, що меморандум пишеться на основі того, що пропонує уряд, і те, що вони написали в Національній стратегії доходів. Давайте переходити від обіцянок і до діла.

І для завершення свого виступу, я просто хочу продемонструвати невеликий результат нашого опитування, якщо ви не проти. Його видно на сайті. Про довіру до фіскальних органів. Як ви бачите, вона дуже в поганому стані. І я хочу нагадати, що вся концепція Національної стратегії доходів базується на тому, що власне повинна бути довіра до фіскальних органів перед тим, як щось втілювати тут. Ця концепція базується на оцьому стовпі, якого фактично не існує. Власне це такий маленький штрих, щоб завершити мою доповідь.

Ще раз закликаю – давайте звернемося до уряду, до Міністерства фінансів. Обіцяли – виконуйте, переглядайте на основі опитувань Світового банку. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, пане Дмитре.

Пан Роман Ващук. Ну, і ви... Ну давайте, да, пан Ярослав і потім Роман, да.

РУЩИШИН Я.І. Хвилинку, прошу записати це в рішення, в протоколі сьогодні. Я б хотів на комітет найближчий винести це в Різне щоб ми оце заслухали обов'язково.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дослідження і пропозицію по перегляду.

РУЩИШИН Я.І. Яка пропозиція про перегляд.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ну, вона разом з дослідженням, в комплекті.

РУЩИШИН Я.І. Я хочу це винести на порядок денний.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Вообще, супер.

Да. Пане Роман Ващук – бізнес-омбудсмен.

ВАЩУК Р. Дякую.

Я підтримую те, що говорив пан Боярчук, треба базуватися на реальному рівні довіри, а не на самонавіюваннях на цю тему. У нашій практиці залежно від кварталу від 58 до 63 процентів скарг походять саме про податкову, після них – правоохоронні органи, потім – регуляторні і митниця.

Так що, як видно, такий до свого роду фіскально-правоохоронний блок, а вони є взаємозв'язані, в тому, як би не працюють. Частина через те, що певні фіскальні рішення автоматично тригерять кримінальні провадження, які тоді навіть дуже важко зупинити, коли фіскальна причина, нібито причина виявиться неіснуючою, а кримінальне провадження живе своїм життям. Отже, все це є проблемним.

Позитивний знак, який ми тепер бачимо, є, що нове керівництво податкової, воно взялося з асоціаціями активніше співдіяти, також із нами. Ми будемо з ними мати зустріч наступного тижня, де... Вони самі запропонували, що от сядемо, подивимося у ваші звіти: що вже виконано, що ми можемо виконати, чого ми не зможемо виконати і рухатися далі. Так що ми раді, що є це бажання і що якраз цей перехідний період в діяльності податкової можна використати для того, щоб певні ці тези, що люди вже їх роками просують, зреалізувати.

Взагалі я говорю про цей фіскальний як би правоохоронний блок, як їздити по регіонах, то виходить так, що ніби дві України. Є Україна Міністерства економіки, місцевого мера, обласної адміністрації, інших, які стараються якось підтримувати бізнес і так далі, а тоді ця, друга, Україна, яка приходить і все робить трохи так, наперекір. І це не тільки тому, що природно усюди у світі нарікати на податки і на поліцію, а тому що є ця нездорова така, як би сказати, вертикальна пов'язаність цих структур. Так що ми

пробуємо про це нагадувати також і міжнародним партнерам, які нас про це питають, бо багато з цього мають діло не тільки з цифрами, а із поведінковою економікою, як зі сторони бізнесу, так зі сторони і органів. Але це держава має право встановлювати правила, і держава мусить – перше – мізки свої переставити. Бо, звичайно, якщо говорити з деякими людьми, які вирішують, вони кажуть: "Ну, ви розумієте, народ у нас такий". Ну, так, але ви є державою, а народ є народом. І не можна сподіватися, що сам народ спонтанно змінить всі свої пріоритети і свою поведінку.

Ми, крім того, пробуємо просувати таку ідею - і різні люди в Києві мені кажуть, що це рожеві поні, - про те, що держава повинна виконувати свої закони. Тобто ми придумали щось таке, називається "декларація про розсудливе і справедливе адміністрування". Воно є базоване на Законі "Про адміністративну процедуру", євроінтеграційний закон, який уже прийнятий, який має просякати всі елементи українського урядування. Але він так більше трактується, як: от хотіли європейці – і прийняли ми для галочки, а будемо адмініструвати так, як ми вміємо. Маючи на увазі прискорені темпи наближення України до Європейського Союзу, так ставитися до цих речей не можна. І такі фактори, як пропорційність, законні очікування бізнесу і так далі, мусять бути враховані у службових інструкціях. Тобто не тільки рожеві поні, але воно мусить бути перетворено у те, що впливає на успішність як державних службовців, так і правоохоронців, так і людей з фіскальних органів. Отже, потрібно по-новому, не тільки надіятися на благі наміри, але в державній машині так КРІ і так далі настроїти, щоб вони націлювали людей на ту поведінку, яка сприяє розвитку бізнесу. Ще перепрошую, це стосується, зокрема, я думаю, середнього бізнесу, але взагалі всіх бізнесів. В Україні немає по замовчуванню презумпції, що підприємець є підприємцем чи, зокрема, що виробник є виробником. Цілий цей феномен таблиць у податковій означає, що молочна ферма мусить доказати, що вона має корів і... Презумпція недовіри.

Ми, наприклад, були недавно на візити до фірми, яка виробляє пожежні і рятувальні машини. До них приходять і кажуть, ви прокладка. Там працює 200 людей і конструкторське бюро, придумують... Тобто, ні, держава не має презумпції доданої вартості. Тобто ви кажете, що ви якась фірма, якісь машини. Значить, ви взяли якесь шасі, приклеїли шланг, продали. По якій холері ви взагалі зібрали ті якісь мільйони – вкрали. Це є та презумпція. І це мусить бути *tone from the tape*. Я думаю, напевно, він в Міністерстві економіки є, бо ви виробників дуже любите. Але ваші колеги в інших держорганах мусять презумпцію за і для виробника і підприємця, людину, яка створює додану вартість, а не просто краде у соціалістичного власника, впровадити це у практику.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Сто відсотків. Дуже дякуємо, пане Романе. Дякуємо.

Да, в продовження цього питання пані Людмила Патіюк, асоціація "Мікробізнес Волині" – 2 хвилини, і потім перейдемо далі.

Людмила.

ПАТІЮК Л.Я. Добрий день. Я представляю об'єднання мікробізнесу "Мікробізнес Волині", Луцьк. Хотіла би в додачу дослідження про недовіру підтвердити, що і серед нас активістів теж недовіра до наших податкових органів і органів, які формують податкову політику, адже ми не один раз звертаємося до наших органів з пропозиціями, які ми збираємо в наших маленьких чатах з підприємцями між собою, між активістами, ми об'єднуємося по всіх регіонах, обговорюємо проблематику і часто надсилаємо вам наші пропозиції. На жаль, вони не попадають до вас на розгляд. І хотіла би сказати, якраз цей законопроект, який презентувала Галина Васильченко, 13108, ми вдячні вам за нього. Тому що ми на етапі розгляду ще зміни в Податковий кодекс минулого року ми надавали цю ж пропозицію зберегти нам цю квартальну звітність саме для мікробізнесу, тому що ми не маємо права на бронювання. І тому нелогічно було нам її робити щомісячно, тому що це велике навантаження для підприємців, оскільки, 12 звітів і 12 ймовірних штрафів, скорочується термін звітності, і перший штраф – тисячу гривень, кожен наступний – 2 тисячі гривень. Вдячні за ваш законопроект і просили би інших депутатів підтримати цей проект в комітеті і в залі.

І хотіли би звернутися ще до вас, висловити вам таке прохання, якщо буде можливість, нас підприємців залучати в розробку законопроектів і в розробку стратегії, яка була розроблена Мінфіном. Тому що для нас було це великим сюрпризом Стратегія доходу і реформування спрощеної системи оподаткування без мікробізнесу, без залучення наших асоціацій і об'єднань.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо.

Якщо економічний комітет буде можливість у вас розглянути 13108, висловити йому підтримку, я так розумію, весь мікробізнес малий і середній буде вдячний.

Ярославе.

РУЩИШИН Я.І. Реагуємо так, на те, що було сказано?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, будь ласка.

РУЩИШИН Я.І. Дмитро Боярчук, "Довіра". Я не знаю, бачте, у мене тут є значок "Комітет підприємців Львівщини". Я досить часто його очолював у свій час, ми колись створилися, коли Медведчук у нас керував податковою, ви знаєте всі кримінальні справи, які були на той час, то я, так само, як ви головою у стіну бився, знаєте, ми приходили на всі круглі столи, починали, послушали вступні слова наших чиновників і вони пізніше йшли, і ми собі говорили разом. Вибачте за те діло, нам треба це ламати, оце нам треба помаленьку ламати. І тому тут, виходячи з вашого останнього, пані Людмилу, що ви сказали, що треба залучати підприємців до розробки через громадські організації. Ми не можемо говорити з кожним підприємством, але ми можемо говорити з їхніми аналітичними центрами, які вже можуть сформулювати правильний документ, щоб ми не тратили багато часу. Але в будь-якому випадку ніхто не відміняв прийом громадян, де ви можете висловити свої побажання, а вже наша проблема їх перетворити в законодавчий процес.

Омбудсмен, прохання до держави змінюватися, ну я не знаю, як у вас досвід, мій досвід, що це контрпродуктивно. Розумієте? Тому нам треба робити в такий спосіб нашу діяльність перетворити, щоб змінити взагалі засади діяльності. От гарним прикладом є, наприклад, Мирослав Лаба є ініціатором цього... не ініціатором, то ініціатива, але законопроекти вже є, щоб на податкову поставити КРІ не скільки вони зібрали, а скільки вони недобрали. Це ломке мислення. Вони того будуть боятися, бо йому легше прийти до вас, до "білого" бізнесу, ніж шукати десь по гаражах, бігати і там скакати як, хто деяку контрабанду везе чи ще щось таке по тому. Але, бачите, тут це вже зовсім інший підхід. І в такий спосіб нам приблизно треба робити.

Я не бачу, на жаль, не є оптимістом з приводу того, що якщо нашому чиновнику сказати, завтра ти працюєш краще, він буде краще працювати. Ні, нам треба ...*(Не чути)* підприємця держава абсолютно, все це через цифру повинно йти, вирішувати повинен, кого перевіряти, кого не перевіряти, комп'ютер і таке інше.

І з приводу довіри. Десь 5 років перед своїм депутатством я очолював, ми створили організацію "Простір довіри" у Львові, коли... може, ви чули там, що у нас була успішна більш-менш стратегія, і після цієї стратегії ми задали собі запитання: а чому у нас далі щось не виходить і таке інше. І всі почали робити креативне місто, завезли професорів з-за кордону знаменитих, і всі зійшли до того, що проблема довіри якраз стопорить повністю всі ініціативи, які є. І я мушу вам сказати, що просто вона не вирішується, документом вона не вирішується, це засадничі речі поведінки, які йдуть, починаються ...*(Не чути)* Але довіра появляється там, де жертовність. Чим більше жертовність, армія *(нерозбірливо)*,

церква ,подивіться, і так воно у нас і довіра до того росте. Чи нам очікувати жертвності від контролюючих органів? Вибачте, це, мабуть, майбутня мрія, якої не буде.

І залучатися, я сказав, це я сказав, це я сказав.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо, пане Ярославе.

Пан Денис Парамонов, ще ваш коментар, будь ласка.

ПАРАМОНОВ Д. *(Виступ російською мовою)* Я хочу еще раз вернуться к теме кэшбека. То есть если мы не можем изменить суть, то давайте изменим тогда название: не "Зроблено в Україні", а "План поддержки национальных торговых сетей". Никакой речи там про поддержку производителя нет. Я как производитель кроме как перекося на рынке, ничего не получаю от этой программы. Если она рассчитана на производителя, тогда в чем мой плюс? Рынок просто перекосялся и все. Я ничего не получаю. Продуктов питания импортных нет в магазине.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Наскільки я знаю, до програми долучились тільки 1600, здається, виробників з десятків тисяч.

ПАРАМОНОВ Д. Нет, ну мы есть в этих виробниках. Мы в этих виробниках есть, но...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Це каже про непопулярність: з десятків тисяч долучились 1600. Ну типу це крихітний якийсь відсоточок, да?

ПАРАМОНОВ Д. Какая-то логика должна быть.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, Денисе.

ПАРАМОНОВ Д. То есть надо его переименовать и сказать: помогаем торговым сетям. Все успокоятся, не будет никакой...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я прокоментую. ...*(Не чути)*

Це ще одна величезна тема, закон, який євродирективу має інтегрувати про торгові мережі на чесній практиці завис. Все зависло.

Будь ласка, *(Не чути)*.

_____. Про кешбек. Ну, в принципі, я скажу, що насправді він не дуже популярний серед більшості торговельних мереж, тому що таким чином вони втратили свою ринкову силу з точки зору додаткових програм лояльності, мотивації з виробниками. Тому насправді торгові мережі не сильно підтримують кешбек. Насправді да, мабуть, виграють трохи більше виробники, наразі в програмі 1770 виробників, досить додаватись досить просто, треба просто вказати українські штрих-коди, які у вас є, і таким чином, щоб вони додалися в реєстр, і тоді коли система комп'ютерна перевіряє покупку і штрих-код, то буде нараховуватись кешбек. Робила ...*(Не чути)*, тобто робила дослідження в користь кешбеку якраз по тим категоріям, де було впроваджено, то зростання українських товарів було на 9 відсотків. І насправді у нас майже по всіх категоріям там є досить істотна конкуренція з імпортною складовою, тому що навіть в таких там якихось досить категоріях, де не очікуєш великого імпорту, як от в категоріях хліб та хлібобулочні вироби, але сюди потрапляє печиво, там насправді українського на полицях лише 51 відсоток. І кешбек найбільше дав поштовх якраз зміни поведінкової споживача, тому що люди почали дійсно там дивитись і шукати українське. Тобто не всі, це, звісно, не так важливо, найбільше воно працює, до речі, в таких там і в продуктових категоріях, а от, наприклад, меблі. Тому що якщо там 10 відсотків давати від якихось там 30 тисяч гривень за диван, то це вже і впливає на вибір споживача, і воно так працює. Зараз ми хочемо активно додавати легпром в кешбек, тобто там, де є дійсно така активна конкуренція. Але навіть в продуктах харчування бачимо, що досить велика частина імпорту, і якраз кешбек дає змогу потрапити, багато українських виробників перший раз потрапили на Золоту полицю. Тобто раніше, коли їм треба було за це платити, то зараз, або неможливо було її вибити там проти міжнародних корпорацій, то зараз вони туди потрапили, і це ми вважаємо там велика перевага кешбеку.

Але програма, вона жива, ми постійно аналізуємо, як вона дійсно впливає, тому які є пропозиції, то звертайтеся, і точно там, тобто немає ніякого бажання там це робити тільки через великі мережі, будь-яка, зараз да, тобто будь-хто, торговець, який на загальній системі оподаткування, то він може брати участь. Тому тут в нас не заточено тільки під великих.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Давайте, як ми домовлялись, ми зробимо розрахунок, скільки дає загальна система від обороту, скільки є спрощена. Разом з цим розрахунком ваші аргументи, представників бізнес-асоціацій, аналітичних центрів, надішлемо пану Телюпі і будемо пропонувати долучити мікробізнес до цієї програми. Потрібно оцей розрахунок.

Бачите, в Кабміні вирує думка, що загальна система, якщо взяти до обороту, сплачує набагато більше ніж спрощенка. Її нав'язала пані Воробей. Вона це каже на кожній зустрічі, спрощенка – це офшор внутрішній, це її улюблена теза. Після того, як я спростовував це на Zoom, мене виключили з усіх робочих груп Мінфіну, і вона залишилась при своїй думці. І вона цю думку розповсюджує по всьому Кабінету Міністрів. Бачите, навіть шановні народні депутати думають, що загальна система сплачує набагато більше ніж спрощенка. Але це абсолютна неправда. Треба на цифрах це спростувати, надати лист Міністерству економіки, і можна рухатись далі. Дякую.

_____. Дозвольте?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, будь ласка. Представляйтесь.

_____. *(Не чути)*... Все-таки кешбек позиція Мінекономіки. Йдемо далі колхозом, то єсть компенсуємо все, чи все ж таки виділяємо окремі чутливі види продукції, яку треба якось підтримати. Тому що я приведу окремий приклад. Ми не можемо оцінити ефективно з кешбеку для молочної галузі. Може, то різкий сплеск там цінової політики, може, слабкі споживчі настрої, може, там щось інше. Але я можу сказати, що коли він запрацював, у нас в грудні рекордний об'єм імпорту по селах, стабільно заходить в Україну 2–2,5 тисяч тонн сирів імпортних в Україну. Грудень – це 5 тисяч тонн. Може, вони стали жити легше, може, там там ще. Но тут оцінити неможливо. Ми давали свою пропозицію, що нам не треба кешбек для всього переліку молочних продуктів. Нам треба сири, які потерпають від імпорту, от іменно цієї категорії. У нас молочка – це 80 відсотків сири. З цих сирів 80 відсотків – кормові сири, ну так назовемо, голубі там, "Пармезан" - це окремо. Хто їх виробляє? Поляки. Ну, в принципі, аналог там "Сметанковий" і там все інше. То нам потрібен цей... Тоді ми могли би не 10 відсотків, а давати по окремих видах товарів 20 відсотків. А тема щодо ФОПів, хто там в ці ланцюги, оператор компенсації, то це вже інше питання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Окей. Почули. Дякую.

_____. Але моя пропозиція розглянути все ж таки, ну не так багато ці 3 мільярди, щоб підтримати економіку.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Почули.

_____. І хліб не просить. От хліб сидить, він не просить.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Пан Андрій.

_____. Прокоментую. Тобто програма так як досить молода, тобто ми зараз якраз дивимось, напрацьовуються ці дані, якраз аналізуємо. Тому що стартували з повного переліку, тому що щоб не робити якесь виключення, типу, чому ми комусь дали кешбек, комусь не дали, щоб не було там цих звинувачень. Тобто Prozorro дали на все.

_____. Так отут і виникає підозра, що працювали під ритейли, а якщо б працювали під ковбасу, то він вже би не казав, що давайте ФОПи, так.

_____. Так, треба дивитися, яка там в ковбасі конкуренція з імпортом, з італійцями. французами, не знаю там, поляками. Раніше польсак була. А з сирами, так, дуже актуально, це дійсно там дуже наявний приклад і наявна проблема. Тобто я там, ну не знаю там, треба дивитися просто, наскільки там насправді, не знаю, виробникам кефіру, умовно кажучи, там...

_____. Вони не доїжджають...

_____. Чи просто цільного молока.

_____. Імпорт сюди не доїжджає.

_____. Так, наскільки там немає проблеми. То якраз можна це буде фокусувати на якихось там реальних категоріях, там як сири, там дійсно одяг, взуття, де є проблема для українських товарів.

Але от трошки додам ще про ФОПів, тобто от ставлення. Ну це звісно у нас історично, так, що типу там ФОП – це як такий внутрішній офшор і якраз там чорна діра, є таке, треба просто це змінювати і показувати.

Ну, і тут звичайно так, чесно кажучи, що там лукавити там теж бізнесу, ну по-різному використовують цей інструмент. Тобто і проблема в тому, що коли немає там оцієї якоїсь нормальної звітності, то там складно це все показати і довіри менше до підприємців. Або коли там оцей магазин, який там каруселить по 50 ФОПів за рік, то це,

звісно, воно підриває всю довіру до всієї системи. Просто це треба показувати на цифрах, що це насправді, наскільки там це масштаб проблеми, саме із загальною системою теж, хто там грає це... Це просто так історично є, але це треба просто змінювати і показувати спокійно на цифрах, як воно має працювати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Чудово. Дуже дякуємо.

І якраз Борис Емельдеш на тему, як перекрити одну з великих дір, коли середній і великий бізнес використовує спрощену систему, мінімізуючи податки. Борисе, просимо вас.

ЕМЕЛЬДЕШ Б. По-перше, я хочу подякувати, Ярославе Івановичу, вам, вам, пані Галино, що ви з нами залишилися. Це дуже приємно.

В Україні визначення... Я буду говорити про критерії трудових відносин. Він злетів, він злетів, бо вже немає такого закону. Те, що немає закону, це не означає, що цих критеріїв їх не існує в принципі. Вони є і вони є в підручниках з трудового права, їх знають студенти, майбутні правники, і, до речі, інспектори Держпраці. Більше того, ці критерії вони дуже активно використовуються в судовій практиці і в рішеннях Верховного Суду в тому числі.

_____. *(Не чути)*

ЕМЕЛЬДЕШ Б. Так, так, повторення – мать навчання.

До вашої уваги демонстрація, де перелічені використовувані критерії трудових відносин. Міжнародна організація праці рекомендує таким чином державам-членам передбачити у своїх законах або іншими засобами конкретні ознаки існування трудових відносин, через використання яких стає зрозуміло, чи є працівник найманою особою, чи є незалежним підрядником. Для наочності і важливості для бізнесу цього кроку, надаємо вашій увазі вибірку та статистику судових рішень щодо перекваліфікації трудових цивільно-правових відносин в трудовий. Як ви бачите, результати судових рішень при використанні рекомендацій, вони коливаються в різні боки. Що це говорить? Це говорить про те, що немає чітких умов використання рекомендацій для боротьби з нелегальною працею, це говорить про те, що існує дискреція в судових рішеннях і те, що існує додаткове адміністративне та фінансове навантаження на бізнес завдяки цій дискреції.

Слід зазначити, що пропозицій щодо використання чітких умов трудових відносин це не є аномалією, пропонуємою тільки для України. Цим інструментом користується весь

цивілізований світ. Ви бачите результат порівняльного аналізу по країнах, проаналізовані рішення, існуючі в Румунії Італії, Сербії, Німеччині, США, Великобританії, Нідерландах та інших країнах. Міжнародний досвід говорить про те, що законодавчі заходи, які стосуються фіктивної самозайнятості, застосовуються в основному у сферах трудового права, податкового та в питаннях соціального забезпечення. Але, да, там, по країнах акценти відрізняються, але питання оподаткування стає більш домінуючим.

Багато країн мають правові норми, що встановлюють критерії для розмежування зайнятості від самозайнятості. Деякі з країн надають законодавче визначення як найманої праці, так і самозайнятості, а інші лише визначення першого. Водночас комплексний підхід, там ми так вважаємо, що він виглядає більш таким зваженим. І така теза повинна бути, що складність боротьби з різноманітними формами фальшивої самозайнятості не повинна призводити до зниження кількості самозайнятих осіб. Тобто критерії повинні бути ретельно перевірені та підібрані у такий спосіб, щоб нове регулювання не накладало додатковий адміністративний... вибачте, додатковий адміністративний тягар на прошарок малого бізнесу, а з іншого боку, щоб не ускладнювало роботу фіскальних органів. В умовах України потрібна проста та однозначна система, яка б мінімізувала дискрецію податківців та інспекторів служби Держпраці. Відповідно до викладеного пропонується... добре, я буду тоді пришвидшуватись. Пропонується низка критеріїв, які експерти прорахували в результаті обговорень з бізнесом, різних фокус-груп і підготували низку критеріїв, які ми пропонуємо для застосування.

Далі, є кілька принципів, які дуже важливі. Це перше. Що відповідальність повинен нести організатор схеми, тобто в більшості це юрособа, яка цю схему і організує. Потім пропонується, щоб рішення було по перекваліфікації, по сукупності співпадіння критеріїв. Ми пропонуємо дев'ять і по співпадінню семи з таких ми пропонуємо, щоб це вже визнавати трудовими відносинами. І таке визнання повинен робити суд.

Ще раз дякую. І ми б хотіли, щоб комітет нас підтримав, для... щоб ці, міжнародний досвід, щоб він уже став законопроектом. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Борисе, дякуємо.

Пане Ярослав.

РУЩИШИН Я.І. Дякую.

Найперша річ, пане Олеже, пане Борисе, нелегко важне, просто надати ваші розрахунки, що спрощена система оподаткування платить більше ніж загальна недостатньо, це має бути компанія. Зараз ми всі усвідомлюємо, і в тому числі це і мене

гризе досить сильно, що спрощенка, як правило, це є відмивка. Нам треба переламати цей спосіб мислення, спосіб мислення, і треба його переламати. Я вважаю, що це було на початках погано запущено, ця система, бо фактично сплата податків мала би бути приблизно однаковою і в тій, і в тій системі, і тоді б не було ніякої дискримінації, от яка відбувається хоча б в цьому питанні кешбек. А оскільки люди почали трактувати в такий спосіб, що це можливість вийти в готівку, чи як це назвати краще, займатися відмивочними операціями, тому поваги у Верховній Раді принаймні до спрощенки я не бачу. І це має бути дуже велика кампанія напрацьована. Я пропоную вам напрацювати це все, і нам треба це ламати, це мислення.

З приводу, я би просив вас цю презентацію і всі презентації нам надати. І я вважаю, що нам треба виходити на новий законопроект, обов'язково запросити туди Третякову, нехай би вона була основним, бо це її комітет буде, хай вона буде основним автором цього законопроекту. І запускаємо знову. Бо я думаю, що ми проб'ємо, я думаю, що ми незабаром це проб'ємо, тим більше що зараз, ви бачили, що ми вчора, тільки 4 законопроекти винесені були в порядок денний. Тому, я думаю, що зараз ми це швидко зможемо...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо. Тоді ми надішлемо всі матеріали і запросимо створити невеличку робочу групу з вами, пані Галино, з вами, пане Ярослав, з вашими колегами, щоб разом з Галиною Третяковою напрацювати цей оновлений 5054-1. Він, в принципі, був непоганий, тільки треба там 9 критеріїв добити, і вас спробуємо, щоб ви всі долучилися. Дуже дякуємо вам.

Колеги, єБронювання, можливості бронювання для малого бізнесу, можливості бронювання для аграрного бізнесу, ті, хто випав з вашої системи.

Пан Денис Марчук, Всеукраїнська аграрна рада, і пані Надія Бедричук, керівник Асоціації прямого продажу. Хто хоче з вас першим?

Надія, давайте ви перша, а потім.

БЕДРИЧУК Н. Коротко. Я хочу сказати про те, що якщо ми беремо малий бізнес, то найпопулярніша сфера діяльності – це торгівля. Торгівля малого бізнесу, товарна торгівля, вона є низькомаржинальною. І зараз в умовах війни, яка розтягається уже на невизначений час, тобто треба думати про трошки більше перспективу, то для малого бізнесу є надзвичайно важким тягарем там у підвищенні витрат на генератори, на те, що не вистачає працівників і, власне, про працівників. Тобто порівнюючи між середнім, великим бізнесом, який може забезпечити працівників бронюванням, для малого бізнесу

таких можливостей немає. І більше того, не те, що немає цих можливостей, навіть не створені якісь критерії. Тобто не те, що ми говоримо про те, що критерії є дуже складні, їх важко виконати, про них навіть взагалі ніхто не говорить, про критерії бронювання працівників, які працюють на ФОПів.

Тобто давайте хоча б до цього дійдемо, тому що малий бізнес виконує дуже важливу роль зараз в економіці. Він створює пропозицію, він створює конкуренцію, він знижує ціни. Це те, що впливає на інфляцію і на економічне зростання України. Без малого бізнесу, якщо він опиниться без працівників на середньостроковій перспективі навіть, ми не зможемо цього всього забезпечити, у нас залишаться тільки великі компанії з високими цінами, послугами і так далі.

Тобто давайте, будь ласка, хоча б поговоримо про критерії, які може розглянути держава чи ви, представники держави, можете розглянути для того, щоб певна частина, ми не говоримо про всіх ФОПів, будь ласка, це не має бути якийсь, звичайно, канал для зловживань. Але давайте розглянемо якісь критерії для ФОПів так само, як для учасників (суб'єктів) підприємницької діяльності. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зараз. В продовження цього ж питання пан Денис Марчук, заступник голови Всеукраїнської аграрної ради. І обміняємося думками.

МАРЧУК Д. Вітаю, колеги. Денис Марчук, Всеукраїнська аграрна рада. Об'єднуємо середній і малий аграрний бізнес. Питання болюче, звичайно, для всіх, бізнес і в умовах війни, і, звичайно, бронювання, воно є топовим питанням на сьогоднішній день в умовах проведення посівної кампанії і майбутньої компанії по збиранню врожаю.

Але перш за все я хотів би подякувати на швидку реакцію як Кабінету Міністрів і Верховної Ради України про те, що в період критичності, коли у нас виходили терміни з подачею на визначення критично важливих підприємств, все ж таки було відтерміновано дату 28 лютого до 31 березня. І власне за цей період часу багато хто з товаровиробників мав можливість отримати критичність, а отже забронювати тих працівників, на яких розраховують під час своїх польових робіт.

Але враховуючи час від часу зміни, які відбуваються, у нас у рамках асоціації виникла ідея для товаровиробників, які працюють на землі, зробити, можливо, інший механізм або долучити цей механізм один як з робочих варіантів про те, щоб бронювати одну людину на 1 гектар, на 100 гектарів, вибачите, це дуже багато було б. На 100 гектарів. Ми розуміємо, що навіть це не є той потенціал, який закриває всі необхідні норми, але ми розраховуємо, що будуть ще ті люди, які будуть доповнювати. Тому,

власне, з нашого боку є така ініціатива, якщо буде можливість з боку і Кабінету Міністрів, і комітету Верховної Ради розглянути такі пропозиції, ми з радістю надамо всі необхідні від нас матеріали. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, пане Денисе.

Щодо іншого малого бізнесу, колеги, Ярославе, щодо іншого малого бізнесу, лунала ж пропозиція від вашого комітету, від Кабінету Міністрів, можливо, їм дати ті можливості, які відкинули для всієї загальної системи бронювання, тобто сплата за працівника 20 тисяч гривень військового збору на місяць і малий бізнес може бронювати своїх працівників. А для великого, середнього залишити ті критерії, які є зараз. Для аграріїв пропонуються такі особливі критерії, яка ваша думка в цілому, чи можна взагалі хоч щось рухати?

РУЩИШИН Я.І. У нас основним доповідачем з цього питання, звичайно, є Міністерство економіки, оскільки вони мають страшне навантаження, їх бомблять з усіх боків з приводу бронювання.

Але я скажу свою думку. Я не вважаю, що грошове бронювання є добрим. Краще інші критерії. От для прикладу, який щойно наведений, тому що тут повідкуповують просто керівники своїх синів, дітей і таке інше. Мій син служить, я б міг заплатити, і він міг би не служити. Легко, 40 тисяч заплатити, це не така велика проблема.

Це несправедливість, ми розшаруємо багатих і бідних. А от такі... Я тому і питаюся у вас, якщо маєте напрацьовані критерії, прошу вас, давайте, і ми почнемо щось трошки формувати, але це все одно ми передамо в Міністерство економіки.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Міністерство економіки, як вам ідея аграріїв, можливо, до натуральних величин прив'язатись?

_____. Ну, тут виходить ідея економічного бронювання, вона там через політичні питання, складність, вона там не пройшла, тому що вона як би дійсно вважається, можливо... буде частиною суспільства завжди розглядатися як несправедлива. І тому зараз така по суті гібридна модель через критерії зменшити менше ніж 20 тисяч гривень вимогу зарплати, це не розглядається, тому що середня зарплата зараз вже 25 тисяч гривень, тому ми не ставимо... Тут критерій ставити зарплату більшу ніж середню в рази, вони нижча за середню. Тобто і, дійсно, менше ніж на 20 тисяч гривень зараз людину знайти складно. Тому, можливо, треба дивитися по підходу з точки зору ФОП,

тому що завжди було, що типу це перевага для "білого" великого бізнесу, і знову це ж сприйняття, коли ФОП не сприймається як серйозний "білий" бізнес, тобто такої системи.

По аграріям цікава пропозиція, треба дивитися з цифрами, наскільки це затронет і скільки це... яка кількість людей, тому що тут завжди ми упиралися і дуже сильно. Це завжди позиція Міноборони, тобто вони відповідають за виконання мобілізаційних завдань, тому що, на жаль, як би ми не плясали і що треба, звісно, як Мінекономіки, що треба бізнесу давати працювати, але більш пріоритетним буде, по-перше, зараз під час воєнних дій якраз забезпечення потреб Збройних Сил. Тому цей компроміс треба дивитися на цифрах, якщо це не забирає, не знаю, 90 відсотків всіх працівників аграрного сектора, то тоді це можливо.

_____. Немає 90 відсотків, якщо враховувати, коли відраховували 50 відсотків усіх можливих, хто може бути заброньований, четвертий рік війни, ну, там відсотків п'ять залишилось.

ГОЛОВУЮЧИЙ. То надсилайте тоді. Да, у вас є пропозиції, ви сконтактуєте, надішліть, розглянемо. Дуже дякуємо.

_____. Олеже, можна з цього питання?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Колеги, у нас ще є виступаючі. У нас в Zoom В'ячеслав Черняхівський, завчасно подане питання: страхування воєнних ризиків для інвесторів держпрограми. В'ячеславе, ви з нами?

ЧЕРНЯХОВСЬКИЙ В. Так, я з вами, але я хотів би ще перед цим сказати два слова про бронювання.

ГОЛОВУЮЧИЙ. У вас всього три хвилини, то ви можете розполагать час як вам зручно.

ЧЕРНЯХОВСЬКИЙ В. Я думаю, що ми впораємося. Дякую.

По-перше, у нас є ситуація, що на страховому ринку і взагалі на фінансовому ринку є проблема з бронюванням особливо для невеликих і середніх компаній, які всі є саме компаніями з українським капіталом. Тому що Національний банк визначив критичними тільки ті компанії страхові, які входять до першої групи суспільної важливості. При цьому

у нас є вимоги законодавчі, що у нас повинні бути певні співробітники, це керівництво, це наглядова рада, це ризик-менеджменти, актуарії, це внутрішній аудит, комплаєнс-менеджер. Відсутність цих людей на таких посадах просто призводить до невиконання ліцензійних умов, і після цього компанію можна закривати.

Те, що там необхідно забронювати невелику кількість, там 10-12 людей на компанію, тих компаній всього там 40 штук, які необхідно це зробити. Внести зміну, яка буде показувати, що ті посади, які є обов'язковими за законодавством компанії, вони повинні мати можливість бути заброньовані. Не на всіх них працюють чоловіки, але поміняти це неможливо, тому що сьогодні є і керівники з виплат, і айтішники, які є там чоловіками і інше, і в керівництві також. Відсутність кворуму, відсутність в наглядових органах компаній може призвести до того, що їх просто позакривають. Тому таке рішення щодо позицій, які є обов'язковими за законодавством, просто включити, апріорі не враховуючи їх розмір, інакше просто вони не зможуть працювати. Дякую.

Переходячи до другого питання, також хочу сказати, що на сьогодні обговорюється проект Закону про страхування воєнних ризиків, який розроблений, з нашої точки зору, виключно в інтересах банків. Там всього вимагається зробити обов'язкове страхування всіх об'єктів, які надаються в іпотеку, тобто застава банків при кредитуванні, і також об'єкти, які є житлового будівництва. Не враховуючи ступеню ризику, не враховуючи, де вони знаходяться, що вони знаходяться за 100 кілометрів від фронту, що знаходяться вони там в Закарпатській області. І тому це буде додатковим тягарем на позичальників замість того, щоб банки, які приймають такі об'єкти у свою заставу, можуть самостійно визначати необхідність такого страхування. Але головне, вимога такого страхування, вона не враховує саме основне: вона нічого не дає для інших підприємств, які не в іпотеці, майнові комплекси свої, і вона нічого не дає для громадян – ані для їх житла, ані для їх господарських будівель, ані для сільського господарства, ані для транспортних засобів.

Тому ми пропонуємо, що не потрібно робити ще нову державну агенцію зі страхування воєнних ризиків. Ось пан Кисилевський був, він просував ідею для того, щоб експертна частина...

ГОЛОВУЮЧИЙ. 30 секунд.

ЧЕРНЯХОВСЬКИЙ В. Так, закінчую. Дякую, Олеже. Що Експертно-кредитна агенція, яка вже створена в Україні, вона вже має можливості страхувати, перестраховувати воєнні ризики, необхідно змінити парадигму і зробити так, як зроблено було в інших країнах. Тобто це субсидії для страхування воєнних ризиків для всіх

бажаючих, в першу чергу для малого і середнього бізнесу, для громадян і можливість перестрахування цих ризиків за певними умовами в Експертно-кредитній агенції. І не потрібно створювати нову агенцію, не потрібно туди заливати 8 мільярдів гривень бюджетних коштів і таке інше. Тому пропонуємо розглянути саме цей механізм, і він буде більш дієвий, і він буде відповідати міжнародним прикладам, які є на трьох континентах.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

Колеги, попросимо прислати ці дві пропозиції вам, в принципі, все розумно, все логічно, просто 10 хвилин часу залишилось.

РУЩИШИН Я.І. Дуже дякую за пропозиції. Прошу прописати, бо це така дуже глибоко професійна річ, я не в страховому бізнесі...

_____. Тоді ми через Олега там спрямуємо все.

_____. Да, давайте. Ну, перше питання до Нацбанку, звісно, тому що ми прописали, що галузеві критерії прописують відповідні профільні ЦОВВ. Тому я так розумію, що ...

_____. Саме тому пропозиція для вас, тому що Нацбанк вже прописав тільки для самих великих, там в першу чергу іноземних компаній. А нам потрібно ключових співробітників мати можливість забронювати, інакше просто невиконання вимог законодавства. У нас же просто були такі приклади.

_____. Так, критичність, ну, давайте піднімати це питання теж з Нацбанком. Ну, і по страхуванню воєнних ризиків, зараз якраз законопроект, він обговорюється, ми зараз створюємо робочу групу з представниками міжнародного якраз ринку, щоб почути їхню думку також, потрібна ця агенція не потрібна, і тоді будемо приймати рішення, тоді давайте ваші пропозиції.

_____. Да, залучайте нас до цієї робочої групи.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

_____. У нас дуже багато експертних матеріалів.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Колеги, давайте тоді по 3 хвилини три останніх питання і відразу на них потім реакція, і все.

Пані Христина Венгрияк, керівниця Асоціації Software Ukraine: демонополізація створення електронних та інших сервісів. Потім Єфрем Лащук, Економічна експертна платформа щодо пільг, які викривляють конкуренцію. І економічні прифронтові зони, Prozorro, розвиток інновацій – Долинний, Чумак, Мосунов.

Да, будь ласка Христина.

ВЕНГРИНЯК Х. Доброго дня. У нас було питання про державні та комунальні підприємства в рамках цього глобального питання. І дякуємо за прийняття Закону 4196, здається, там, де відмінили Господарський кодекс, трошки корпоратизували державні підприємства там в обов'язковому порядку і частково врегулювали це питання щодо комунальних підприємств. Але там не настільки, тобто там не встановлено строк і не зобов'язали їх переходити на іншу форму організації на протязі конкретного строку.

І глобально у нас питання щодо доцільності діяльності не настільки великої кількості комунальних підприємств, чи потрібні вони, тому що якщо говорити про державні підприємства, то прийнятий закон дещо врегулює це питання. І також в рамках цього питання щодо проведення державних закупівель та участі в цих закупівлях самих комунальних підприємств. Тобто, да, навіть є судова практика, я вивчала... *(Не чути)* державне замовлення комунального підприємства на якісь послуги виконавцем, виявляється, являється таке ж саме комунальне підприємство. І таких кейсів багато, і ми б хотіли звернути на це увагу, тому що це, по-перше, вбиває конкуренцію, а, по-друге, це виглядає як домовленість між афілійованими підприємствами і таким чином впливає на весь ринок.

І також механізм... Ми вважаємо, що необхідно створити механізми контролю виконання державних закупівель саме на стадії, коли виконані вже по відповідних договорах роботи чи надані послуги і наскільки ці роботи чи послуги, результати цих робіт, вони відповідають замовленню, яке публікувалося, яке було виставлено тим чи іншим підприємством? Тобто вважаємо, що це дуже важливо.

Так, ну це, напевно, основні. Я думаю, що краще буде, у нас тут багато перераховано цих вимог, які ми вважаємо важливими для бізнесу, і ми надішлемо вам.

І також хочу звернути увагу на те, що законопроект 7508 про державно-приватне партнерство, там він в загальному регулював, трошки по-іншому він називався, і цей

законопроект ми тут погоджували. І ми знаємо, що його поки стопнули, тому що там якісь є...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Про нього говорив сьогодні Денис, ой, так, Ігор. На понеділок буде фінальна робоча група. Треба, щоб вас запросили.

ВЕНГРИНЯК Х. А, тоді коротко все.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо. Тоді по КП зафіксували, ви зможете відповісти.

Зараз Єфрем Лашук, 3 хвилини у вас, шкідливі пільги. І фінальне питання у нас буде про прифронтові регіони.

ЛАЩУК Є. Доброго дня. Прошу включити презентацію. А я поки почну. Податкові пільги в Україні. Значить, аналітики Економічної експертної платформи провели дослідження, скільки у нас в Україні існує податкових пільг. Виявилося, що станом на 2024 рік їх 224, цих пільги, і причому бюджет недоотримує з цих пільг 155 мільярдів гривень станом на сьогодні. Тобто на цей рік не отримує 155 мільярдів гривень. Відповідно одна з найбільших, одна із найбільших часток таких пільг це які стосуються податку на додану вартість. Лише позбавлення ПДВ товарів, що отримують громадяни від іноземних маркетплейсів, не лише завдає не те що шкоди, а бюджет недоотримує 17 мільярдів гривень від такої пільги, а ще й ця пільга викривляє конкуренцію і є масштабним інструментом уникнення оподаткування.

Що пропонується? Значить, Європейський Союз стикнувся з тією самою проблемою і запроваджує наразі One Stop Shop, це європейська модель якраз боротьби з таким явищем. Вона передбачає те, що ПДВ сплачує безпосередньо marketplace, через який здійснюється продаж товару, відсутнє додаткове навантаження на покупця, митницю і поштових операторів. Без сплати ПДВ можна буде отримати товари вартістю до 45 євро, якщо їх надсилають фізичні особи, безкоштовно, та з некомерційною метою. Мито стягуватиметься лише з товарів, дорожчих за 150 євро і так далі. Цей механізм, європейська модель, запроваджується законопроектами 12429 і 12430.

Що пропонують аналітики? Ми пропонуємо перезавантаження, прийняти Закон 3977 передусім, який передбачає перезавантаження Митної служби, передивитися КРІ для Податкової і Митної служби і прийняти якраз законопроекти, які я назвав, 12429 і 12430. Просимо Комітет економічної політики розглянути це питання на своєму засіданні,

підтримати, долучити аналітичні центри до робочих груп з розгляду цих законопроектів. Ми якраз пояснимо, в чому причини і що це явище викривляє конкуренцію. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Мабуть, Міністерство економіки теж просимо розглянути ці два законопроекти про викривлену пільгу. Добре, дякуємо.

І виступ щодо економічних прифронтових зон. Якщо з нами є Олександр Чумак на Zoom, то будь ласка, Олександр Чумак – президент Асоціації приватних роботодавців. І Мосунов Богдан – керівник Асоціації "4Business".

ЧУМАК О. Доброго дня. Дякую за можливість долучитися. Я на початку свого виступу зверну увагу на відсутність презумпції невинуватості по відношенню до ФОПів, яка застосовується постійно, і я чую це від представників і державних органів виконавчої влади та законодавців. Тільки за сьогодні ми почули про "білий" великий бізнес і далі навіть нічого про ФОПи, які чесно сплачують податки, або приклади, коли у нас є магазин на загальній системі оподаткування, який сплачує всі податки, а поряд із ним магазин ФОП – і знову ж таки ви не говорите про те, що ФОП сплачує податки. Ну це нечесно щонайменше.

І я звертаюсь і закликаю все ж таки відповідним чином спілкуватись в публічному полі, тому що у нас і на загальній системі і на системі прощень є підприємці, які, на жаль, порушують законодавство. Це потрібно говорити.

Я повернуся до нашої теми. Ми представляємо регіон, який знаходиться на самому вістрі оборони і забезпечує стійкість східного фронту. А також у нас є регіони, які є прифронтовими по суті, і від них дуже сильно залежить і обороноздатність країни. Тому ми наголошуємо на тому, що для того, щоб такі регіони могли продовжувати виконувати свою функцію, треба застосовувати спеціальні економічні режими, які будуть допомагати бізнесу виживати в цих умовах.

І зараз, якщо розглядати нову концепцію європейську щодо єдиної оборонної системи, то ми по суті – це, як сказала Урсула фон дер Ляєн, стратегія сталого дикобраза, ми по суті являємося броньованим шипом, який повинен виконувати цю функцію майбутньої об'єднаної Європи і на багато років, і вже зараз треба закладати цю стійкість. І ця стійкість повинна ґрунтуватися, як я вже сказав, на спеціальному економічному статусі. Є комплексна програма підтримки прифронтових регіонів, яка включає декілька напрямків. По-перше, це стимулювання податково через знижені податки, нульові податки на місцеві, наприклад, податок на землю і на нерухомість. Це

знижені податки на ставки податків на ЄСВ та ПДФО. А також ми вважаємо, необхідно повернути податок, військовий збір до рівня, який був до його підвищення, саме для прифронтових регіонів. Запровадження спеціальних програм, і звертаю увагу на фінансові програми підтримки підприємництва, тому що якщо брати конкретно мікро і мале підприємство, можу надати статистику, яку можна не перевіряти, єдиний податок, доходна частина за 2024 рік склала 3,63 мільярда гривень, або збільшена на 700 мільйонів гривень, 24 проценти у порівнянні до 2023 року. Це другий податок, який дав збільшення надходження до бюджету місцевого міста Харкова, інший податок – це акцизи, вони виросли на 11 процентів, але у нас акцизи були підвищені протягом року. Всі інші податки, в тому числі ПДФО, які сплачують підприємства на загальну частину оподаткування, зменшилися і це суттєво впливає негативно на можливість Харкова виконувати свої функції і відновлюватися після прильотів, відновлювати інфраструктуру.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Олександр, 30 секунд.

ЧУМАК О. Так. Тому необхідно запроваджувати спеціальні режими. І ми вважаємо необхідність створення єдиної стратегії для прифронтових регіонів, яка повинна бути вбудована в європейську єдину стратегію оборонну, в тому числі через інвестиції, розміщення замовлень, які планує роботи Євросоюз на виробництво зброї, саме у ці регіони. Тому що у нас є на сьогоднішній день підприємства, які готові закривати ці замовлення. Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

На ту ж тему Мосунов Богдан, Бізнес-асоціація "4Business".

МОСУНОВ Б. Доброго дня. Мосунов Богдан. Сам з міста Суми. Живу зараз на Сумщині. 14-16 годин – це повітряні тривоги кожного дня. Тобто, якщо немає відбою, у нас постійно, постійно, постійно. У таких умовах бізнесу взагалі важко працювати.

Також я є головою Ради підприємців. І є певний перелік питань, які бізнес, хочу озвучити про що говорить бізнес.

Перше. Повернути ініціативу 2 відсотка, яка була на початку війни, плюс добровільна сплата ЄСВ. У 23-му році ми проводили дослідження, питали людей, хто платить ЄСВ добровільно, 7 із 10 підприємців платили ЄСВ добровільно.

Зниження ставки ЄСВ для робітників та ПДФО під час воєнного стану, зниження ставки на землю, звільнення податку на прибуток в разі його реінвестування. Пріоритетне

бронювання для ФОП, це вже було сказано. Компенсація витрат на логістику в умовах внутрішньої та зовнішньої релокації. Програма відшкодування збитків для бізнесу, які постраждали, до речі, в Сумській області є така програма, яка компенсує 100 тисяч для бізнесу, але цих грошей замало.

Врегулювати норму щодо оподаткування грантів. Це податковий грабіж, тому що є робота нормальна, не оподатковується, а міжнародні гранти, які дають допомогу бізнесу, і також у нас орган місцевого самоврядування дає грантову підтримку для бізнесу, оподатковується 18 плюс 5 відсотків. Цю норму треба врегулювати, зробити так же само, як і від державної гарантії.

Гранти оподатковуються, податкова нам давала роз'яснення, що недавно ... *(Шум у залі)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Розберемося з цим після зустрічі.

МОСУНОВ Б. Навіть гранти, які дає орган місцевого самоврядування, Сумська міська рада дає гранти для бізнесу, для стартапів, вони також оподатковуються. І це роз'яснення дала податкова. А вони не можуть, якщо податкова сказала: оподатковуються, міська рада що робить? Оподатковує.

Знову ж таки, кричуще питання, про що кричить бізнес, це підняти все ж таки граничний рівень ПДВ, зараз він мільйон, мільйон це на сьогоднішній день ніщо. Ми рахували недавно бізнес, який хоче перейти на загальну систему, зараз він на спрощеній системі, і щоб йому вийти в нуль, то йому треба 6 мільйонів на рік. ПДВ зжирає весь прибуток. Підняти цю ставку хоча би... Ліміти, ліміти, обов'язковий перехід на ПДВ, хоча би до 10 мільйонів. Прив'язати його так само, як прив'язали III групу, до мінімальних заробітних плат.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Богдан, 30 секунд.

МОСУНОВ Б. В принципі, все. Ще хочу додати одне по питанню, яке ми трошечки пропустили. Ми з 2015 року на парламентських слуханнях ініціювали таку ініціативу, щоби внести в Регламент Верховної Ради України, щоби всі регуляторні акти, які приймаються, проходили обов'язкову процедуру Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". В тому числі це обов'язкові консультації, в тому числі це прорахунок адміністративного навантаження на бізнес. І тоді більшість таких законопроектів, про які і сьогодні пані Галина казала, що щомісячна,

потім поквартальна, потім знову щомісячна, і таких вже проблем не буде, якщо це робити правильно з самого початку. Все. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, Богдане.

МОСУНОВ Б. І на попередніх, і в 2015 році на парламентських...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Не реалізовано.

І в цьому ж питанні фінальний виступ – Анатолій Долинний, президент Української федерації "Індустрія безпеки". Просимо потім підвести підсумки, і будемо завершувати.

Анатолій Долинний, коротко, будь ласка.

ДОЛИННИЙ А. Я трошки в бік. У нас Україна з 2020 по 2024 рік опустилася в глобальному рейтингу інноваційності Global Innovation Index з 45 на 60 місце. Тобто економіка продовжує спрощуватися, ми виробляємо все менше складної продукції. І сьогодні ми говоримо, як допомогти малому і середньому бізнесу, і у нас є дуже гарний приклад, як це зробити. Ми знаємо, що буквально за 2 роки з 2022-2024 рік в Україні значно зросло виробництво сучасної інноваційної продукції військової техніки і озброєння. І практично всі виробники, які постачають продукцію вже за держзамовленням, вони говорять про те, що вони можуть експортувати свою продукцію, вони можуть виробляти її більше. Тобто формула успіху, як розвивати малий і середній бізнес, вона не просто зрозуміла, ми її самі вже пройшли, ми її самі сформулювали цю формулу. І вона звучить дуже просто: це інвестиції в розробки. А чому ці інвестиції відбулися, тому що був попит, попит військових, в тому числі держави, тобто і за донати, і за державні кошти, виробники мали попит на інноваційну продукцію.

Ми, коли аналізували цю обставину, ми провели певну роботу, і ми побачили, що в Україні зараз частка фінансування, державного фінансування всієї екосистеми інновацій, ми маємо офіційну відповідь від Міністерства освіти і науки, бо зверталися з цим, 0,17 відсотка від ВВП, це те, що держава Україна витрачає на фінансування всієї екосистеми інновацій. Ми порахували, що для того, щоби не програвати сусідам, не те що першій десятці в цьому рейтингу, а сусідам, щоб ми далі не деградували, нам потрібно щорічно витрачати плюс 15 мільярдів гривень. Це великі гроші, але ну не така катастрофа.

Тому ми, я анонсую, що ми будемо докладати певних зусиль, ми письмово внесемо більш детальну інформацію, що ми пропонуємо. Тому що в країні щось відбувається, не

так відбувається, як ми вважаємо, але ми порахували, що треба робити і приблизно які потрібні гроші. Тому в мене пропозиція, ми внесемо письмово більше інформації і будемо дуже вдячні, якщо ви цьому зможете приділити належну увагу, тому що воно того варте.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, пане Анатолію.

Колеги, вам тоді слово. Якщо вам раніше, всі, хто... якщо дозволите, попросимо Андрія відповісти, тут було чотири навіть питання накопичилось. І потім...

_____. Давайте я коротко відповім. Тому що треба бігти на наступну нараду.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

_____. Виходить по поводу там комунальних підприємств були питання, тобто ми підтримуємо те, що їх треба реформу, щоб їх зменшити, тобто не має бути зловживань, вони мають бути тільки там, де вони дійсно потрібні. І відповідно максимально має працювати приватний ринок.

Потім питання було щодо у нас прифронтових територій окремо говорили. Насправді у нас є проект стратегії і підтримки прифронтових територій, які в нас зараз у міністерстві на внутрішньому погоджені, і далі ми хочемо виходити на публічне обговорення. Ми там переважно розглядаємо різні заходи підтримки бізнесу в прифронтових територіях, тобто це програми підтримки, додаткові... там пільгове кредитування і інші заходи. Але якщо там переважно були озвучені питання податкових пільг різного типу, то це треба якраз там робити цей пакет, це тільки через парламент, то відповідно тоді готуйте пропозиції і тоді до парламентарів це просувати, тому що дійсно в прифронтових територіях дуже складно вести бізнес на рівних умовах з умовними західними регіонами України, не кажучи вже з іншими країнами.

Також питання було про посилки по податковій пільзі, тобто, звісно, це викривлює ринок. Влада завжди насправді не любить підвищувати податки, тому тут треба правильно адвокувати, навіщо... Це парламент має прийняти таке рішення, які переваги для цього для бізнесу, тому що, що ми не просто там... Щоб суспільство не сприймало це, що просто влада залазить в карман до пересічних українців, а навіщо це потрібно насправді.

Ми давали лист, що в нас немає зауважень. Економічно це має сенс, тобто відповідно...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я не бачив листа. Дякуємо.

_____. Бо тільки підписаний був вчора, здається, чи позавчора.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Якщо не секретний, то поділіться цитатою, будемо вдячні.

_____. А тут рішення за парламентом, звісно.

Потім щодо АРВ, це слушне зауваження, але головне, щоб воно використовувалося в реальності, тому що аналогічне впроваджували для нормативних актів, які кабмінівські по суті, воно, так працює, так, я би сказав, більш номінально, але все рівно дає змогу оцінювати вплив фактів.

І по інноваціям, останнє. Тобто це дуже правильно, тобто це треба просувати, єдине питання як це робити, щоб це було прозоро, чесно, тобто щоб не використовувалося для якихось там зловживань. Є в наглядовій раді Фонд розвитку інновацій і зараз він якраз... він, звісно, зараз працює на оборонку переважно, але це працюючий механізм, коли, дійсно, стимулюються нові розробки і це якраз дає можливість не спрощувати економіку, а виходити на нові продукти. Тут якраз просимо проактивно давати позицію від гравців, як воно має працювати прозоро.

Тому тут уряд досить відкритий зараз і активний до пропозицій, тому якраз закликаю всіх максимально виходити чітко з пропозиціями. Основна проблема уряду – це якраз, мабуть, відсутність достатньої спроможності в бюрократичному режимі це все переварювати. Тому найбільш ефективно, коли дається, наприклад, від асоціацій, бізнесу готова пропозиція, що саме працює, не працює, що треба зробити, конкретне обґрунтування економічне, тоді воно буде значно простіше і швидше прийняти рішення. Тому тут готуйте пропозиції, звертайтеся, ми будемо робити максимально, що можна з нашої сторони, щоб спростити і покращити життя бізнесу, тому що це для нас і робочі місця, податки, і взагалі весь розвиток держави. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Чудово. Дуже дякуємо, пане Андрію.

Колеги, все, що пообіцяли, Андрію надсилайте, і просимо вас...

_____. Дозвольте ще, колеги?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Почекайте, почекайте, якщо будуть коротенькі питання, то, може, потім ще ми зможемо...

_____. Не питання, я би хотів прокоментувати, якщо можна.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Секунду, зараз пан Ярослав, пані Галина, і потім спитаємо, якщо буде ще час.

ВАСИЛЬЧЕНКО Г.І. Дякую, Олеже.

Я найперше хочу подякувати всім, хто добув до кінця, і загалом усьому підприємницькому середовищу, неважливо, малий, мікро-, середній, великий бізнес, за те, що залишаєтесь в Україні, працюєте в Україні, платите податки і намагаєтесь працювати в тих надскладних умовах, в яких ми зараз опинилися. Нагадаю про те, що ми відкриті до ваших пропозицій і про ті законопроекти, про які я у своєму вступному слові говорила поправки, які актуальні надсилайте, поки є якраз можливість їх подати, бо ці законопроекти важливі для всього бізнесу.

Але також в мене є прохання, побажання до організаторів, певна рекомендація. Власне, Олеже, Борисе, дякую, що організовуєте ці слухання. Але тут дуже важливим є...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Економічний комітет організовує. Я лише модерую.

ВАСИЛЬЧЕНКО Г.І. Власне, у співпраці з вами. Але тут дуже важлива є присутність, власне, і запрошення також, на мою думку, представників секретаріату комітету. Не знаю, можливо, хтось є, я просто не знайома з секретаріатом комітету, щоб вони фіксували ці всі моменти, про які ми говоримо.

І важливо те, що Ярослав вже неодноразово сказав, присутність все-таки представників монобільшості. Бо попри всі наші важливі законодавчі ініціативи, які ми зі свого боку у співпраці з вами виписуємо, подаємо, реєструємо, ви теж маєте розуміти, що все-таки основний порядок денний формують голови комітетів і представники монобільшості. І тут їм законодавча ініціатива, або коли вони автори, або співавтори, їм набагато легше це просувати, бо справді набагато більша кількість представників їхньої фракції присутня в залі. Тому нам дуже важлива ця співпраця з нашими колегами з інших фракцій. Загалом найкраще, коли є присутні представники з якомога більше фракцій, бо тоді вони можуть проговорювати це в межах фракцій і приймати відповідні рішення, чути ті рекомендації і пропозиції, які потрібно врахувати. Вам дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо вам.

Пане Ярославе.

РУЩИШИН Я.І. Я не знаю, я хотів так підбити підсумки, можливо, там ще варто було б когось заслухати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Кілька питань по одній хвилині залишилося. Може, спочатку ви по всіх, які накопичилися, і потім дамо можливість там по одній хвилині...

РУЩИШИН Я.І. Я пройдуся по тому всьому. Галя у нас на комітеті не була. У нас, чесно кажучи, конструктивна дискусія, у нас немає значення, хто позиції і так далі, дослуховуються, та ви бачили зрештою наших депутатів. Нам нічого ділити, ми не бюджетний і не цей... комітет, і тому у нас, слава богу. Прошу вас, компанія відмивання спрощенки. Це має бути. Це має бути... *(Загальна дискусія)* Я вам серйозно говорю, це аж до білбордів і так далі.

ВАСИЛЬЧЕНКО Г.І. Я в позитивному сенсі.

_____. Це жарт.

РУЩИШИН Я.І. Назвемо це, назва компанії така може бути. Так, це дуже серйозно.

Ми відносимося в законодавчому полі до спрощенки ось в такий спосіб, як ви сьогодні побачили. Розумієте, і це треба ламати. Але це однією цифрою вашою не пройде, це треба робити компанією з цього приводу.

Далі, наступне. Дуже дякую за гарну аналітику. І у мене страшенно серце болить, що ви цю аналітику видаєте нам. Пан Євген Лащук і Мирослав Лаба, Борис, хто там ще, і вона, знаєте, як в рейку, вона тут залишиться.

Дивіться, нам треба навчитися говорити з законодавцями мовою законопроектів, тому що воно нікуди не дінеться. Якщо він зареєстрований, навіть немає шансів, що він пройде, але тим не менше ми мусимо його проговорити, ми мусимо його пройти і ви на цьому засіданні можете бути. І, до речі, все-таки дослухаються до громадських організацій це точно.

Я колись такий самий був, знаєте, і думав, що мене тут послухають і все приймуть. Дискусій в комітеті немає. У нас просто немає часу на проведення якихось дискусій.

Добре, хоч на таке є час. Є тільки розгляд законопроектів. Тому давайте перекладати ваші пропозиції на цю мову просто і все.

Далі. Загальна проблема – зарегульованість. Дивіться, сьогодні ми потратили цілий день фактично. У нас скільки там, 10-11 законопроектів ми пройшли і, як правило, поправляючи те, що було колись неправильно прийнято або воно не працює. Тобто я би просив нас всіх разом, в тому числі думати не тільки шляхом як змінити законодавство, а як його забрати. Економіка нехай сама себе регулює.

Сьогодні ми приймали колективний договір на підприємстві. Немає працівників, який колективний договір? Розумієте, тобто і в кожному підприємстві є своя культура, є на кожній території. Ми фактично на руках кожного працівника носимо, а тут нам ще скажуть, ти ще з ним домовляйся під час війни, підписуй якийсь бюрократичний документ. Розумієте, я би радив ще також думати в тому плані, яке ми законодавство повинні відмінити, і нам треба трошки почистити це діло також.

І ще на виконання наших рішень попередніх. Законопроект 11352, оцей, що ви, пам'ятаєте, говорили, ми його зробили, про те, що спрощеність реєструється в місяць, всередині місяця, а йому спрощена система надається тільки з наступного місяця, і він попадає в оце пекло загальної цієї. Тобто воно все є, воно в Комітеті Гетманцева. Міністерство фінансів дало висновок, що це будуть втрати з бюджету і тому всі зразу його раз - відклали на другий бік. Я би вас попросив, всі організації, надішліть лист в підтримку цього законопроекту на ім'я Гетманцева. Давайте разом це проб'ємо. Якщо від вас будуть листи, ну, мусять зреагувати, це не може бути так, щоб... Тобто використовуйте те, що ви можете зробити також.

Я попрошу, якщо можна, протокол і всі презентації нам надати, бо на основі них ще може бути досить багато інших рішень. А з паном Анатолієм Долинним ми по інноваціям вже говорили і не раз, і я вам скажу, зараз вони просто всі відкладаються в довгу шухляду, бо війна, бо війна. Ми куди не приходимо з ними, там навіть законодавство про звільнення від оподаткування, інновації і таке інше, воно не йде, на жаль. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Так, дякуємо.

Якраз два питання по виконанню рішень минулого комітету. Да, пан Борис Платкевич, голова Українського союзу пожежної та техногенної безпеки, і пані Оксана Згур'єва, Економічна експертна платформа. По хвилині питання, швидка відповідь і вже фінально.

ПЛАТКЕВИЧ Б. У мене, пане Ярославе, пам'ятаєте, на минулих засіданнях обговорювали зміни до законопроекту про державний нагляд і контроль. І тоді була пропозиція з вашого боку, що треба надати пропозиції, напрацювати. Ми надали, тому що зустрічались з вашим помічником, який приїжджав до нас. Ми обговорювали, надали всі пропозиції, ну, а далі все. Хотілось би, може, знати...

РУЩИШИН Я.І. Давайте, зараз ми з вами після цього обговорення ...

ГОЛОВУЮЧИЙ. За кавою тоді... Дякуємо.

І пані Оксана Згур'єва, Економічна експертна платформа.

ЗГУР'ЄВА О. Пане Ярославе, дуже приємно чути, що ви тримаєте на увазі те питання, яке ми з вами порушили і щодо якого працювали. Я маю на увазі оптимізація стосовно спрощеної системи. Для того, щоб вона набула якоїсь реальної дії, мені б хотілося від вас або від когось почути, крім заяви, що перехід з першого дня реєстрації на спрощену систему створює якісь уявні витрати, збитки для бюджету. Це було підкріплено якоюсь статистикою, аналітикою, матчастиною, чи це просто була заява в повітря, яка потім розійшлася як заборона проекту?

РУЩИШИН Я.І. Якщо дозволите, я відповім зразу. Дивіться, кожен законопроект... є висновок, як правило, профільних міністерств на них. І Міністерство фінансів, як правило, все рубає. І щоб його пробити, треба бути союзником Гетманцева. Гетманцев можна зробити союзником тільки в такому випадку, коли ви на нього зможете якось натиснути, розумієте. Я б запропонував, то, може, ви маєте інші ще якісь...

ЗГУР'ЄВА О. Я кожного дня консультую десятки ФОПів, і коли вони реєструються, вони вимушені простоювати до першого числа наступного місяця.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Там нема ніяких додаткових надходжень.

РУЩИШИН Я.І. Ми з вами перший крок зробили, законопроект є, давайте його пропхаємо просто-напросто. Я вам даю гарантію, що не відносяться зневажливо до ваших листів, як організації, мається на увазі. Якби це були підприємства, то менше, можливо, уваги. До ваших листів зневажливо не відносяться, це приймають до уваги.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Можливо, теж за підсумками слухань ми можемо і від комітету від вашого ініціювати розгляд цього проекту чи лист на податковий комітет, можливо?

РУЩИШИН Я.І. А от це треба порадитися... Ні, я сьогодні говорив з Дмитром Наталухою, він каже, що тільки безпосередньо на Гетманцева. Тобто деякі ми робили висновком комітету економіки, і я думаю, що ми так само зробимо і цей, але там треба говорити безпосередньо. Галя може...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Це 11352, щоб ФОП відразу переходив. Ви, можливо, щось знаєте, що ваш комітет думає про це?

ВАСИЛЬЧЕНКО Г.І. Власне, ми з Ярославом проговорювали цей момент, і я зверталася до голови комітету, він мені скинув негативний висновок Мінфіну. І ми це вчора буквально... так. І сьогодні ми з Ярославом знову... чи вчора, проговорювали це питання. Я думаю, що від економічного комітету звернення на голову комітету податкового абсолютно правильне рішення у даному випадку, як і листи асоціацій. Це дуже простий закон. Жодного впливу на наповнення бюджету, і для мене був цей висновок Мінфіну взагалі незрозумілим. Ми якраз просто це проговорювали. Тому, да, давайте спочатку в такий спосіб, а ми зі свого боку будемо проговорювати із головою комітету і з іншими колегами в комітеті.

РУЩИШИН Я.І. Наша продуктивність досить велика, 30 відсотки – це дуже непогано.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Це за рік.

РУЩИШИН Я.І. Да. Насправді це дуже непогано. Але я би, власне, просив, якщо ми змінимо мову з депутатами, воно буде набагато простіше. Бачте, ви тут цифрами кидалися, я тут не встигав за вами навіть номери ті законопроектів.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дуже дякуємо вам.

Якщо на Zoom є щось просто неймовірно критичне, то одна хвилина, якщо ні, то будемо всім дякувати на цій чудовій ноті.

ЛИСЕЮК С. Є. Доброго дня. Не настільки критично, я би хотів прокоментувати. Сергій Лисеюк – виконуючий обов'язки заступника голови Державної податкової служби України.

Дякую за запрошення. Дуже приємно було слухати більше як дві з половиною години тези, які лунали в нашу адресу. Загалом Державна податкова служба...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Не завжди погані. Не завжди погані. Хвалили вас за СМКОР.

ЛИСЕЮК С. Ми відкриті до критики, ми завжди за діалог. Але прозвучало дуже багато фраз, з якими ми не згодні.

Стосовно довіри. Я би хотів побачити повне дослідження, оскільки два висновки, які там продемонстровані були раніше і які проміжні результати, вони суттєво відрізняються один від одного. Так, стосовно КРІ...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Надішлемо вам.

ЛИСЕЮК С. Не боїться Державної податкової служби і її фахівці КРІ, повірте. Але за КРІ для всіх. Давайте переглянемо, оскільки на наш погляд і наша позиція озвучена, що такі КРІ і проект закону він суперечить вимогам Закону про держслужбу, але якщо бути чесним і відвертим, давайте КРІ для всіх: для законодавців, для органів виконавчої влади.

Стосовно СМКОР. Хвалили, дякую. Ми в цьому році активізували роботу. Але я би хотів теж зазначити, що лєвова частина помилок і проблем роботи платників податків через бухгалтерські помилки. Коли ми надаємо консультації, ми звертаємо увагу на порушення, які допускають ваші бухгалтери: не той код товару зазначений, не та одиниця виміру, упаковка, кілограми, там штуки. Будь ласка, давайте будемо об'єктивними і відвертими. Рахує все система, комп'ютер і, якщо бухгалтер допустив помилку, в неї буде проблема.

Ну, і стосовно грантів. Так, є питання, оскільки відповідно до вимог податкового законодавства не оподатковується лише бюджетний грант. А бюджетний грант відповідно до вимог законодавства на даний момент постановою Кабміну визначив лише Український культурний фонд. Тому тут хейт в нашу адресу, я вважаю, неправомірний, оскільки ми просто виконуємо законодавство, яке воно є.

Дякую за увагу. До наступних зустрічей.

РУЩИШИН Я.І. Дякую вам, що ви дочекалися. Це ж перший такий варіант, який я побачив принаймні. Дуже дякуємо і просимо вас на наступні наші слухання.

ЛИСЕЮК С. Я, на жаль, не зміг от фізично бути присутнім, я дуже бажання виявляв. Але просто накладка з інтервалом 15 хвилин, ще й нарада на якій вимушений бути.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Да, дуже дякуємо. Дослідження щодо довіри вам надішлемо, з радістю подискутуємо про нього.

Щодо грантів. Да, ми зрозуміли, візьмемо в роботу тоді, що це потрібно законодавчі зміни. Да, дуже дякуємо, що ви з нами, дочекалися, взяли участь у дискусії. Дякуємо.

Колеги, Ярослав.

РУЩИШИН Я.І. Так, дуже дякую. Я би просив все-таки, щоб нас... можливо, частіше, але менше питань виносити. Так, тому давайте будемо частіше просто-напросто, так, і все. А я щось не пам'ятаю, що раз в квартал ми з вами...

_____. Як ви вважаєте, це, щоб було іменно слухання знов у такому форматі, чи ми вже от проводимо великі слухання, як зараз, а потім вже по кожному вже зустріч з комітетом. Як от ви вважаєте краще робити?

РУЩИШИН Я.І. Я би казав, вже сюди навіть виносити законопроекти. Прямо приходити, от проблема така, ми пропонуємо такий законопроект. Або відразу його рішенням відправити на цей...

_____. ...раз в квартал будуть, і вони будуть...

РУЩИШИН Я.І. Я думаю, що в такий спосіб краще.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Добро. Домовилися.

Тоді дякуємо вам. Заплануємо зустрічі по цих всіх питаннях.

Дякуємо народним депутатам, представникам бізнесу, фахівцям, експертам за конструктивну дискусію. На все добре.